

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА МЕТОДИКИ ДОШКІЛЬНОЇ ТА
ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ**

**Створення розвивального виховного середовища у міжнародній школі
м. Вільнюс для тимчасово переміщених дітей України /
Establishing a Developmental Educational Environment in an International
School in Vilnius for Refugee Children from Ukraine**

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти

Виконала здобувачка
Заочної форми навчання
Другого (магістерського) рівня вищої освіти
Спеціальність 013 Початкова освіта
II курс (скр.т.н.) 09-261 М група
Боровик Наталія Юріївна
Керівник: доктор педагогічних
наук, професор Андрієвський.Б.М.
Рецензент: вчитель початкових
класів, вчитель методист НВК
“Школа гуманітарної праці”
Херсонської обласної ради
Мороз О.О.

ЗМІСТ

ВСТУП	
Розділ 1. Теоретичні засади створення виховного середовища в умовах міжнародної школи	7
1.1. Виховне середовище як умова розвитку особистості	7
1.2. Психолого-педагогічні особливості адаптації тимчасово переміщених дітей	13
1.3. Специфіка організації виховного процесу в міжнародних школах	22
 Розділ 2. Особливості створення розвивального виховного середовища в міжнародній школі для дітей з України	 27
2.1. Принципи створення розвивального виховного середовища	27
2.2. Педагогічно-доцільні засоби організації виховного середовища в міжнародній школі м. Вільнюс для дітей з України	29
2.3. Перевірка ефективності використаних засобів організації розвивального виховного середовища	39
ВИСНОВКИ	46
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	52
ДОДАТКИ	56

ВСТУП

Повномасштабна війна в Україні спричинила безпрецедентну хвилю вимушеної міграції, змусивши мільйони сімей шукати притулку за кордоном. Литва, зокрема м.Вільнюс, стала одним із центрів прихистку, де значну кількість українських дітей було інтегровано в місцеву освітню систему. Ці діти, окрім травматичного досвіду, стикаються з новими викликами: мовний бар'єр, культурні відмінності, відсутність звичного соціального кола та відчуття приналежності. Тимчасово переміщені діти перебувають у стані підвищеного стресу та невизначеності. Розрив із звичним життям, втрата друзів та рідних, а також постійне хвилювання за близьких, що залишилися в Україні, формують травматичний досвід, який може негативно впливати на їхній емоційний стан, соціальну взаємодію та навчальну мотивацію. Замість того, щоб просто «вчитись», діти повинні отримати підтримку, яка допоможе їм подолати психологічні труднощі.

На нашу думку, у цих умовах, формальна освіта є важливою, але недостатньою. Розвивальне виховне середовище здатне забезпечити їм відчуття безпеки, стабільності та приналежності, що є ключовим для їхнього ментального здоров'я та успішної соціалізації. Необхідно створити середовище, яке сприятиме не лише академічній успішності, а й психосоціальній адаптації та особистісному розвитку.

Міжнародні школи у Вільнюсі, як мультикультурні інституції, мають унікальну можливість стати мостом між українською та литовською культурами. Однак, без спеціально розроблених програм та підходів, існує ризик асиміляції, що може призвести до втрати дітьми власної культурної ідентичності. Актуальність теми полягає в тому, щоб розробити педагогічні механізми, які не лише інтегрують дітей, а й плекають їхню українську спадщину. Це включає впровадження елементів української мови, культури та історії у шкільне життя, що сприятиме збереженню зв'язку з Батьківщиною та формуванню почуття гордості за своє походження.

Так, актуальність проблеми та її слабка розробленість у вітчизняній науково-педагогічній царині, зумовила вибір теми нашого магістерського дослідження: «Створення розвивального виховного середовища у міжнародній школі м. Вільнюс для тимчасово переміщених дітей України».

Робота виконана у рамках науково-дослідної теми кафедри «Психолого-педагогічна підготовка фахівців дошкільної та початкової освіти в умовах криз». Таким чином, дослідження узгоджується з основними науковими напрямками кафедри і є важливим складником її наукової діяльності.

Об'єкт дослідження: процес створення виховного середовища.

Предмет дослідження: форми та методи створення розвивального виховного середовища в міжнародній школі для тимчасово переміщених дітей з України.

Гіпотеза дослідження: створення розвивального виховного середовища, що ґрунтується на принципах індивідуалізації, культурної ідентичності та психологічної підтримки, сприятиме успішній адаптації, інтеграції та гармонійному розвитку тимчасово переміщених дітей з України.

Мета дослідження: розробити та обґрунтувати модель створення розвивального виховного середовища, спрямовану на адаптацію та психосоціальну підтримку тимчасово переміщених дітей з України в міжнародній школі.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати теоретичні основи виховного середовища та специфіку його створення в міжнародних освітніх установах.
2. Визначити особливості психологічного стану та адаптаційних потреб тимчасово переміщених дітей.
3. Дослідити сучасний стан виховної роботи з українськими дітьми в міжнародній школі м. Вільнюс.

4. Укласти педагогічно-доцільні форми і засоби розвивального виховного середовища для переміщених українських дітей.

Методи дослідження: теоретичні: аналіз, синтез, узагальнення, порівняння, моделювання. Емпіричні: спостереження, анкетування, інтерв'ю, педагогічний експеримент.

Наукова новизна полягає в концептуалізації моделі розвивального виховного середовища для міжнародної школи з дітьми з України, що поєднує принципи безпечності, двомовної підтримки, індивідуалізації, міжкультурного діалогу і подана як багат шарова архітектура «простір - взаємодія - зміст - оцінювання участі - підтримка дорослих». Емпірично показано, що комбінація ритуалів і двомовних практик статистично узгоджено зменшує тривожність/підвищує саморегуляцію, покращує суб'єктивну безпеку та соціальне включення, підтверджуючи гіпотезу дослідження.

Практична значущість дослідження полягає у тому, що підготовлено набір готових матеріалів для впровадження: піктограми емоцій/прохань, лінгветики, протокол ранкового кола, «шпаргалки» копінгу, рубрики участі, форми моніторингу, шаблон культурного дня. Описано просторово-організаційні рішення: зонування класу, двомовна навігація, «куточок підтримки»; доведено узгодженість з вимогами безпечного та інклюзивного середовища. Запропоновано методичну послідовність таких заходів, як культурні дні, «Мапа символів», «Смак дому», «Листи підтримки» і тощо, що сприяють міжкультурному діалогу.

Апробація. Основні результати дослідження оприлюднювалися на засіданнях кафедри педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти ХДУ, на щорічних Всеукраїнських педагогічних читаннях **ОСОБИСТІСТЬ І СОЦІУМ** (до 100-річчя з дня народження професора Євгена ПЕТУХОВА) 23-24 жовтня 2025 року висвітлено у публікації автора (м.Івано-Франківськ); Всеукраїнської науково-практична інтернет-

конференції «Нові педагогічні виміри професійного розвитку майбутніх учителів: сучасні реалії та виклики» 14 листопада 2025 р. (м. Бердянськ) та оприлюднено в збірнику 1st International Scientific and Practical Conference «Modern The Integration of Research, Innovation and Economy» October 8-10, 2025 Seville, Spain: Особливості організації виховного середовища у міжнародній школі м. Вільнюс для тимчасово переміщених дітей України.

Структура роботи. Магістерське дослідження складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків (загальна кількість сторінок – 67).

Розділ 1. Теоретичні засади створення виховного середовища в умовах міжнародної школи

1.1. Виховне середовище як умова розвитку особистості

Сучасний стан організації освітньої діяльності в закладах освіти вимагає орієнтації на створення сприятливих умов для розвитку особистості, яка є неповторною за своєю суттю. «Визначальний вплив на розвиток особистості дитини має така організація виховання, за якої належна увага приділяється стимулюванню внутрішньої та зовнішньої активності школярів, їх оптимальній участі у спільних з учителем дій. Це дає змогу кожному учневі бути не лише об'єктом виховної діяльності, а й активним учасником виховного процесу» [21]. Вчені вважають – «розвивальне середовище має бути керованим, завдання якого б забезпечували: індивідуальні, притаманні кожній дитині, способи оптимального розвитку її інтересів, здібностей та особистості загалом, її можливостей у саморозвитку 4 (самовизначенні та самоорганізації)» [4,18, 19]. Доведено, що «формування загального освітнього простору для організації активної діяльності, життєтворчості кожної дитини необхідно здійснювати на основі конструктивного середовищного підходу (на основі інтеграції різновікових інститутів соціалізації на період навчання)» [3, с. 112].

Аналізуючи зміст понять ми звернули увагу на визначення А.Залізняка, «середовище - це реальна дійсність, в умовах якої відбувається розвиток людини. Середовище розвитку дитини - це простір її життєдіяльності. Це ті умови, в яких протікає її життя». [10]

За результатами аналізу тематики означеної проблеми, можна зробити висновок про характерні ознаки розвивального середовища. Поняття «розвивальне середовище» було введено американським вченим Дж. Равеном як простір розвитку компетентності. «Створюючи розвивальне середовище у закладі дошкільної освіти, слід дотримуватися певних

принципів, зокрема таких, як: безпечність, урахування закономірностей розвитку дітей та їхніх вікових особливостей, раціональність, динамічність, активність, комфортність кожної дитини, позитивне емоційне навантаження; взаємодії; активності, самостійності й творчості; динамічності; вільного центрування; естетичності; зв'язку з реальним життям» [10].

Зокрема, В.Ковальчук доводить у своїх дослідженнях, що «цей процес повинен визначатися технологічністю, який передбачав би паралельне використання в освітньому середовищі безлічі різноманітних освітніх та виховних технологій з метою реалізації поставленої мети й завдань; розвитком механізмів підтримки духовного, психічного та фізичного здоров'я дітей; практичною усвідомленістю унікальності дитини, її самодостатності з боку всіх учасників навчально-виховного процесу; доступністю й відповідним рівнем можливості отримання учнями якісної освіти за умов варіативності змісту і форм навчання» [12, с.57-62].

У той же час середовище має базуватися на творчому підході. Цікавою для нашого дослідження є думка К. Приходченко, яка «розробила основні параметри творчого освітньо-виховного середовища школи: принцип колективного характеротворення; позитивна емоційна насиченість; толерантність та безцінність, рольова не регламентованість, децентрованість, наявність креативних зв'язків; спрямованість на 8 перебування в процесі (тут і тепер); проблемність та образно-інформаційна збагаченість; метакогнітивність; критичність; інтегративна діяльність; груповий характер використання» [19].

Вважаємо вагомим для нашого дослідження доробки В. Ковальчук, яка виділяє серед основних вимог створення освітнього середовища такі: «психологізацію освітнього простору як здатність враховувати у комплексі всі зовнішні й внутрішні впливи на дитину, нейтралізуючи негативні з них та посилюючи позитивні; залучення дітей до розв'язання суспільно

значущих і особистісних життєвих проблем, спонукання їх до самостійного розв'язання власних життєвих проблем у нестабільному суспільстві; формування досвіду громадянської поведінки, розвитку творчого потенціалу всіх суб'єктів навчально-виховного процесу; забезпечення педагогічного захисту й підтримки школярів у розв'язанні життєвих проблем та в індивідуальному саморозвитку, забезпечення їхньої особистісної недоторканності та безпеки» [12].

У той же час на думку І.Сухопарі, «виховне середовище в початковій школі має складатися з таких складових, як: пізнавальна; особистісно-значуща і колективна; емоційна, психологічно-комфортна; соціальна. Пізнавальний компонент сприяє розвитку школяра, тому він має відповідати пізнавальним потребам дитини, задовольняти пізнавальні інтереси, сприяти розвитку допитливості, розвивати мислення, мовлення, пам'ять, увагу, уяву, фантазію, створювати можливості для виявлення, розкриття та розвитку творчих здібностей дитини. Важливим є використання навчальних матеріалів різного змісту, виду та форми» [21].

Не менш важливою є характеристика середовища як виховного гуманістичного середовища закладу освіти. «Це полісистемна організація різноманітних мікросередовищ вертикального і горизонтального рівнів, які інтегрують виховні ресурси, враховують індивідуально-типологічну диференціацію вихованців з метою формування їхнього виховного потенціалу сучасних цінностей і компетентностей. З урахуванням специфіки забезпечення освітніх потреб здобувачів з порушеннями слуху (глухих і зі зниженим слухом) розроблено процес-схему виховного гуманістичного середовища закладу освіти, який створюється на основі безбар'єрності, безпечності, комфортності під час виховного процесу» [13]. На нашу думку, така ознака освітнього середовища допомагає усвідомити соціальні негаразди сьогодення.

Що однією ознакою освітнього розвивального середовища є індивідуалізація виховного процесу. Наприклад, на думку В.Гусак., Н.Костриці [4] «ключовим поняттям стає «персоналізація середовища», що відображає ресурс середовища у розкритті внутрішнього світу особистості та включає комплекс смислових значень:

- освітнє середовище - це сукупність можливостей для навчання учнів, виявлення й розвитку їх здібностей та особистісного потенціалу;
- освітнє середовище - засіб навчання й розвитку: якщо учень сам обирає або створює для себе освітнє середовище - він стає суб'єктом саморозвитку, а освітнє середовище - об'єктом використаних засобів;
- освітнє середовище стає предметом проектування й моделювання, за умови обов'язкового теоретичного обґрунтування моделюється відповідно до мети навчання, особливостей контингенту дітей та умов функціонування закладу освіти;
- освітнє середовище стає об'єктом психолого-педагогічної експертизи та моніторингу, необхідність яких визначається динамікою самого освітнього середовища, що забезпечує постійне його оновлення» [4].

Описуючи зміст і технології виховної діяльності в Новій українській школі, С. Фокша виділяє основне, зокрема «модельні програми, які обрав кожен учитель-предметник, вимагають зміни змісту освітньої діяльності, оновлення навчального обладнання, наприклад, STEM-освіта, робототехніка, фізична культура, де в якості варіативних модулів пропонуються види спорту (петанк, флорбол, лакрос, сквош, фістбол тощо), яких не було раніше. Тільки від домовленостей у команді вчителів залежить проведення традиційного для школярів ранкового кола, наявність осередків, через які здійснюється організація освітнього простору навчального кабінету» [26].

«Наступність між початковою та базовою школами обов'язково здійснюється через створення комфортного психологічного клімату в

дитячому колективі, забезпечення права вибору, формування спільних цінностей, правил, розвиток відповідальності, участі дітей в організації та розбудові освітнього простору, продовження активної співпраці з батьками» [17].

У науковій літературі широко описані вимоги до ключових якостей освітнього середовища, серед яких «цілісність, єдність і впорядкованість предметно-просторового середовища та візуального сприйняття; багатофункціональність, гнучкість та мобільність; вікова відповідність; персоналізованість, наявність особистого простору; свобода, відкритість сприйняття, креативність; практичність та ергономічність; гармонійність та збалансованість; соціалізація та співпраця» [17].

Алгоритм розбудови освітнього середовища можна умовно представити в такий спосіб (Рис.1.1.)

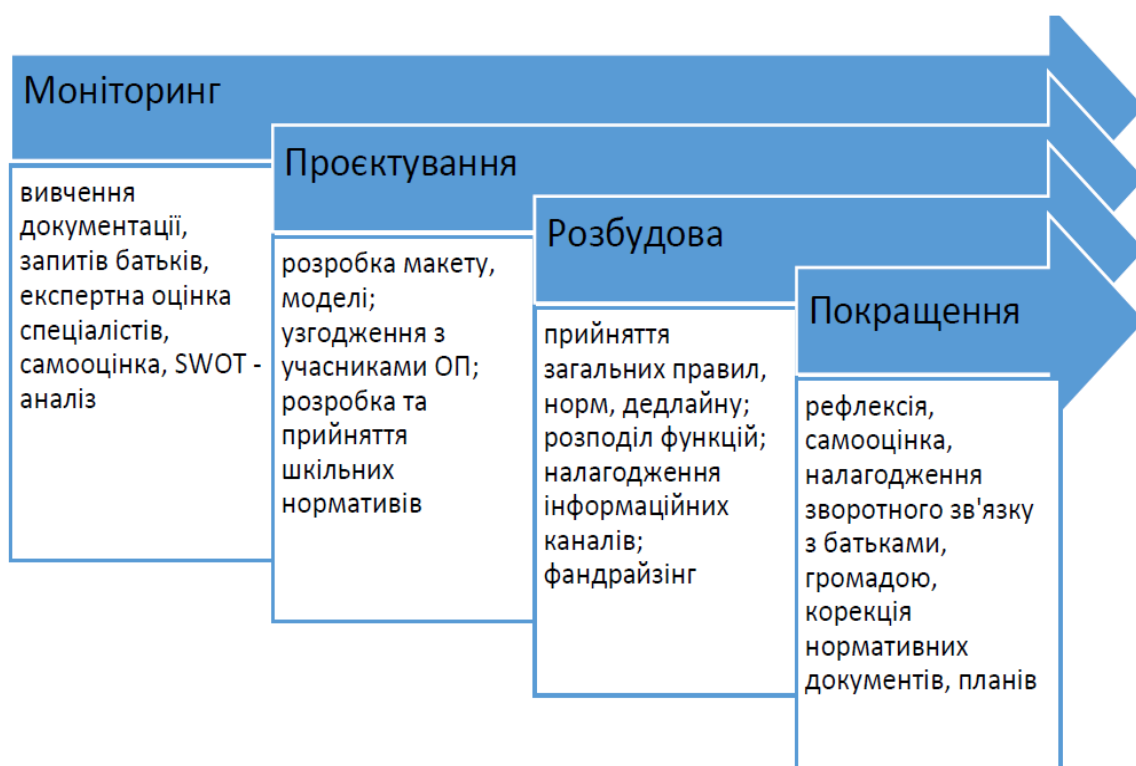

Рисунок 1.1. Бачення кроків створення освітнього середовища (за Фокшею)

Аналізуючи джерела педагогів практиків, методистів слід зробити висновок, що на їхню думку, значну роль відіграє інклюзивне середовище.

«Розбудова інклюзивного освітнього середовища - завдання та спільна відповідальність для всіх учасників освітнього процесу: керівництва закладу, вчителів, учнів, батьків. Створення рівних можливостей навчатися, задоволення освітніх потреб обдарованих дітей, забезпечення доступності будь-якого куточка закладу для дітей з особливими освітніми потребами пов'язано з приведенням модифікації та адаптації освітнього середовища до потреб кожного учня» [26].

Хочемо звернути увагу ще на одну важливу характеристику - освітнє середовище має бути безпечним, що передбачено статтею 1-ю Закону України «Про повну загальну середню освіту» [9]. Складові такого середовища представлено на рисунку 1.2.

Рисунок 1.2. Безпечне освітнє середовище

«Видання GEORGEL UCASED UCATIONAL FOUNDATION пропонує шляхи осучаснення навчального простору. Автор Мері Вейд (Mary Wade) розповідає про такі умови продуктивної шкільної освіти у 21 сторіччі:

зонування, доступність навчальних матеріалів, свобода руху, натхнення (створіть у класі «творчу зону», відкриту для учнів; приділяйте увагу розвиткові мислення, пізнання, розширення світогляду ваших учнів), повага (перегляньте «систему винагород», щоб навчання не було для учнів «боротьбою за цукерочку», краще нехай вони керуються внутрішнім прагненням до знань; знаходьте можливість індивідуального спілкування із кожним учнем: дізнайтеся про їхні інтереси, здібності; виокремлюйте час на висловлення власних роздумів учнів, особистої думки)» [16] .

Розвивальне виховне середовище виступає в ролі стимулятора, рушійної сили в цілісному процесі становлення особистості. Саме таке середовище збагачує розвиток всіх потенційних індивідуальних можливостей кожної дитини, сприяє прояву здібностей. У практичній частині дослідження ми скористуємось теоретичними доробками як вчених, так й практичними порадами педагогів-практиків.

1.2. Психолого-педагогічні особливості адаптації тимчасово переміщених дітей

Адаптація тимчасово переміщених дітей до нових соціальних і освітніх умов є складним і багаторівневим процесом, що супроводжується значними психологічними та педагогічними викликами. Вимушена зміна місця проживання, розрив із звичним середовищем, втрата соціальних зв'язків і пережитий стрес суттєво впливають на емоційний стан дитини, її поведінку, мотивацію до навчання та здатність до соціальної взаємодії. У таких умовах особливої актуальності набуває вивчення психолого-педагогічних особливостей адаптації, які визначають ефективність інтеграції дитини в нове освітнє середовище.

Розуміння цих особливостей дозволяє педагогам, психологам і батькам створити сприятливі умови для підтримки дитини, зменшення рівня тривожності, формування почуття безпеки та відновлення емоційної

рівноваги. Саме тому аналіз психолого-педагогічних чинників адаптації є необхідною передумовою для розробки ефективних стратегій супроводу тимчасово переміщених учнів у закладах освіти.

Тимчасово переміщені діти часто мають психотравмуючий досвід, пов'язаний з військовими діями, втратою дому, розлукою з близькими та переїздом у незнайоме середовище. Цей досвід може проявлятися у вигляді: регресії: (повернення до поведінки, характерної для молодшого віку); тривоги та страхів (дитина може постійно перебувати в стані напруження, мати нічні жахи, боятися гучних звуків або темряви); агресії або апатії (деякі діти стають агресивними та дратівливими, тоді як інші, навпаки, можуть втратити інтерес до будь-якої діяльності, стати замкнутими). Слід зазначити наявність проблем з концентрацією. Травматичний досвід ускладнює здатність зосереджуватися на навчанні, що негативно впливає на академічну успішність. У той же час можна спостерігати соматичні прояви: головний біль, болі в животі, порушення сну.

У контексті вимушеного переміщення дітей шкільного віку особливого значення набуває проблема порушення психоемоційного стану, що суттєво впливає на процес їхньої адаптації до нового соціального середовища. Серед основних психологічних труднощів, які переживають діти-переселенці, слід виокремити:

- зниження рівня комунікативної взаємодії з оточенням;
- підвищену дратівливість, агресивність, тривожність;
- втрату довіри до інших, відчуття самотності, ізольованості та власної неповноцінності;
- ускладнення процесу соціалізації, порушення шкільної дисципліни та виникнення труднощів у навчанні.

Такі прояви негативно позначаються на формуванні особистості дитини, її емоційному благополуччі та здатності до конструктивної взаємодії з соціальним оточенням. Особливої уваги потребує проблема

ресоціалізації, яка виникає в умовах повної зміни місця проживання. У цьому контексті на перший план виходить завдання інтеграції дитини в нове освітнє та культурне середовище, що потребує комплексної психолого-педагогічної підтримки.

Забезпечення відповідних умов — таких як стабільне емоційне середовище, індивідуалізований підхід, залучення до колективної діяльності, підтримка з боку педагогів і психологів — є критично важливим для успішної адаптації та подолання наслідків травматичного досвіду.

У своїй науковій роботі Н.Меланець розкрила основні психологічні засади адаптації внутрішньо переміщених осіб, звертаючи увагу на розкриття основних понять, зокрема «внутрішньо переміщена особа». «Зазначений термін визначає групу осіб, які, у зв'язку з необхідністю уникнення або мінімізації впливу масштабних інфраструктурних проєктів, змушені переселитися всередині власної держави. Процес внутрішнього переміщення може бути викликаний різноманітними факторами» [15].

Основна мета переміщення полягає в уникненні порушень прав людини, воєнних конфліктів та жорстокого поводження, що вимагає забезпечення державними інституціями правового і соціального захисту.

Адаптація дітей шкільного віку до соціального середовища є багатокомпонентним і динамічним процесом, що супроводжується низкою соціальних викликів. Одним із ключових аспектів цього процесу виступає інтеграція дитини в шкільне середовище, де вона стикається з різноманітними соціальними ситуаціями та встановлює взаємодію з представниками різних соціальних груп. Адаптаційний процес охоплює вирішення питань соціальної комунікації, пристосування до нового розпорядку дня та навчального графіку, а також опанування нових знань і формування необхідних навичок для успішного функціонування в освітньому просторі.

Наприклад, А. Путінцев та Ю.Пашенко [20], визначаючи поняття «внутрішньо переміщені особи», наводять аналог таким як «внутрішні переселенці» або «переселенці». Таким чином, «кожній категорії переміщених осіб можуть надаватися відповідні статуси, зокрема:

- внутрішньо переміщені особи (ВПО) - це люди, які були змушені втекти від війни чи конфлікту, але залишилися в межах своєї країни.
- біженці - це особи, які перетнули кордон, шукаючи притулку від війни, насильства чи переслідувань.
- тимчасовий захист - це форма захисту, яку надають країни ЄС українцям, які рятуються від війни. Це відрізняється від класичного статусу біженця, хоча в широкому сенсі ці поняття перетинаються» [20].

Відповідно до ситуації воєнного конфлікту, у якій опинилися громадяни України, також використовують поняття «вимушений переселенець». Вимушений переселенець - громадянин, що змінив місце проживання внаслідок учиненого щодо нього або членів його сім'ї насильства або інших форм переслідування або внаслідок реальної небезпеки стати об'єктом переслідування за ознакою расової чи національної приналежності. Нашу країну торкнулися обидва типи міграції: зовнішня міграція - виїзд українських громадян зі своєї країни в іншу країну на постійне місце проживання або на тривалий термін із надією на повернення; внутрішня міграція - переміщення населення всередині території України» [7] .

Міграційні процеси українців до країн Європейського Союзу в умовах війни зумовлені комплексом геополітичних, економічних та індивідуальних чинників. Серед ключових мотивів переїзду варто виокремити доступність працевлаштування, мовну спорідненість, наявність культурних зв'язків, а також активність і підтримку з боку діаспорних громад. Ці фактори суттєво впливають на прийняття рішень щодо переміщення до країн ЄС.

Водночас, актуальними залишаються виклики, пов'язані з моніторингом переміщення осіб, які:

- отримали тимчасовий захист у кількох державах ЄС;
- повернулися до України після перебування за кордоном;
- скористалися механізмами тимчасового захисту, вже будучи частиною української діаспори в країнах ЄС до початку повномасштабного вторгнення.

Такі обставини ускладнюють процеси обліку, планування соціальної підтримки та інтеграції переміщених осіб у приймаючих країнах. «Результати дослідження свідчать про непростий психологічний стан переважної більшості отримувачів тимчасового притулку, що ускладнює як їх інтеграцію в новій країні, так і прийняття рішення стосовно повернення додому. Але загалом перебування в безпечній країні сприяє поступовому покращенню їх емоційного фону, а допомога Україні та підтримка тісних контактів з родичами та друзями в Україні зберігають ймовірність повернення тимчасових переселенців додому» [25].

Для успішної адаптації тимчасово переміщених дітей надзвичайно важливо задовольнити їхні базові психологічні потреби. Нами узагальнено у таблицю (Таблиця 1.1.) основні складові успішної адаптації тих, хто навчається.

Таблиця 1.1.

Складові успішної адаптації здобувачів освіти

Безпека	Дитина повинна відчувати, що вона перебуває в захищеному просторі.	Це фізична безпека (відсутність загроз) та емоційна безпека (стабільність, передбачуваність, підтримка з боку дорослих).
Приналежність	Діти потребують відчуття, що вони є частиною групи	Створення дружнього колективу в класі, спільні ігри та заходи допомагають їм відчутти себе прийнятими.
Визнання	Кожна дитина прагне визнання своїх	Вчителі та однолітки повинні цінувати їхні зусилля та інтереси. Це підвищує

	досягнень та особистісних якостей	самооцінку та мотивацію до навчання
Мовний бар'єр	Незнання або недостатнє володіння мовою країни перебування є однією з головних перешкод	Діти можуть не розуміти вчителя, не спілкуватися з однолітками, що спричиняє відчуття ізоляції
Культурний шок	Дитина стикається з новими звичаями, традиціями, правилами поведінки.	Це може викликати розгубленість або відчуття відчуження.
Збереження ідентичності	Для успішної адаптації важливо, щоб діти не втрачали зв'язок зі своєю культурою	Заохочення до вивчення української мови, історії та традицій допомагає зберегти їхню ідентичність та підвищити самоповагу.
Соціальна інтеграція	Комунікація	Формування дружніх відносин з однолітками-місцевими та іншими дітьми є ключовим для подолання почуття самотності.

Для нашого дослідження показник «культурний шок» має особливості змістового наповнення. К.Обергом вперше розкрив його як науковий термін. Вчений антрополог ретельно досліджував різнопланові проблеми мігрантів. Він зазначав, «потрапляючи в нові культурні умови, у людини виникають заплутані, невизначені, дезорганізуючі переживання, що викликають сильне нервово потрясіння. Це пов'язано з тим, що сенсорні, символічні, вербальні та невербальні системи, які забезпечували нормальне життя на батьківщині, раптом відмовляються адекватно працювати, зумовлюючи культурний шок, що має шість психологічних ознак: 1) напруга, що супроводжує зусилля, необхідні для психологічної адаптації; 2) почуття втрати або позбавлення (друзів, батьківщини, майна, професії, статусу); 3) почуття себе знехтуваним (неприйняття новою культурою) і почуття відкидання (неприйняття нової культури); 4) збій у рольовій структурі (ролях, очікуваннях), цінностях, почуттях, плутанина із самоідентифікацією; 5) почуття тривоги, засноване на різних емоціях

(подив, відраза, обурення), що виникають у результаті усвідомлення культурних відмінностей; 6) почуття неповноцінності внаслідок нездатності впоратися з новою ситуацією» [14].

П. Бок «під культурним шоком розумів емоційну реакцію, що виникає внаслідок нездатності зрозуміти, проконтролювати і передбачити поведінку інших. Саме таке нерозуміння спричиняє тривожність, ніяковість і апатію, що тривають до тих пір, поки не сформуються нові когнітивні конструкти для розуміння іншої культури і вироблення відповідних моделей поведінки» [14].

Також дослідження показують, що «деякі переселенці взагалі не зазнають культурного шоку, не відчують депресії і тривоги, успішно адаптуються до умов іншої культури з перших днів переселення. Це обумовлюється як їхньою соціальною активністю, так і їхніми психологічними особливостями, зокрема стресостійкістю, здатністю до реалізації оптимальних стратегій виходу із кризових ситуацій та подолання можливих наслідків психологічної травми (адже люди були внутрішньо переміщені внаслідок воєнного конфлікту)» [24, с. 21].

Зрозуміло, що адаптація в новому освітньому та соціокультурному середовищі має свої особливості, які потребують уваги з боку педагогів та адміністрації школи. Повертаючись до дітей-переселенців, необхідно зазначити, що «їх слід розглядати як дітей, котрі потрапили в складні життєві обставини, пережили кризову ситуацію, для яких важливе значення має не лише входження в нове соціальне середовище, а й відновлення психологічного стану. Тому для такої категорії дітей варто говорити про соціально-психологічну адаптацію. Це також зумовлено тим, що соціальна адаптація тісно пов'язана з психологічною, “що спонукає людину до адаптивної діяльності» [6].

«Соціально-педагогічна адаптація - процес пристосування людини до нового соціального оточення, що змінює останнє, тому соціально-

педагогічна адаптація тісно пов'язана з інтеграцією адаптованого в нову для нього систему соціально-психологічних зв'язків та стосунків. Інтеграція у соціальне оточення є результатом успішної адаптації» [1].

Як відомо, «соціальні чинники впливають на поведінку людини через «внутрішні умови», тобто «через індивідуальні особливості, які створюються за участю зовнішніх умов. Для людини немає такого середовища, вплив якого не опосередковувався б соціальними чинниками» [24]. Тому, у широкому розумінні, «процес адаптації прирівнюють до процесу соціалізації, розглядаючи його, зокрема, як:

- єдиний процес взаємодії особистості і суспільства;
- частину процесу соціалізації, що виникає на різних її етапах;
- один із основних соціально-психологічних механізмів соціалізації особистості» [24].

Пропонуємо варіант основних критеріїв визначення успішності адаптації дитини до навчального закладу. Вони розроблені до повномасштабного вторгнення в Україну. Їх корисно реалізовувати в процесі адаптації діток ВПО. «Це можна представити в такій спосіб:

1. Презентаційний етап адаптації до освітнього середовища передбачає ознайомлення учнів та їхніх батьків з особливостями організації навчального процесу, специфікою функціонування закладу освіти — його розпорядком, розкладом занять, вимогами до зовнішнього вигляду, системою оцінювання тощо. Важливо, щоб класний керівник, педагог або психолог допоміг дитині адаптуватися: провів ознайомчу екскурсію по школі (особисто або за участі нових однокласників), пояснив основні вимоги до нових учнів, розповів про традиції, свята, правила та норми, що діють саме в цьому навчальному закладі.

2. Поведінковий аспект адаптації демонструє, наскільки дитина виконує встановлені правила поведінки в навчальному середовищі та дотримується загальноприйнятих норм.
3. Емоційний аспект адаптації характеризується загальним емоційним самопочуттям учня під час перебування у школі.
4. Соціально-психологічний аспект адаптації відображає позицію особистості в системі формальних і неформальних взаємин. Складність полягає в тому, що ставлення до учня часто формується ще в початкових класах і зберігається протягом тривалого часу, що може ускладнити інтеграцію новоприбулого до колективу. Це нерідко спричиняє його низький соціальний статус серед однолітків і створює ризик виникнення ситуації соціального відторгнення.
5. Навчальний компонент полягає в успішності учня у навчальній діяльності. Низький рівень володіння розмовною українською мовою ускладнює процес навчання для переселенців із традиційно російськомовного Донбасу. Для поліпшення адаптації дітям-переселенцям потрібно організувати додаткові заняття з мови, в разі потреби треба залучати вчителя-логопеда, який допоможе із постановкою вимови. Дуже важливо створювати для новачків ситуації успіху, щоб діти не втратили віри в себе й мотивації до навчання» [23].

«Пізніше критеріями успішної соціально-педагогічної адаптації тимчасово переміщених дітей-українців та внутрішньо переміщених дітей в Україні було визначено: задоволеність своїм положенням у соціокультурному середовищі; свідоме підтримання норм та традицій соціокультурного середовища; поінформованість про нове соціокультурне середовище; зміни у системі соціальної взаємодії; самореалізацію; готовність до протидії новим життєвим викликам та стресовим ситуаціям» [7].

Важливим аспектом процесу соціальної адаптації здобувачів початкової освіти є визначення показників, що дозволяють оцінити її ефективність. До таких критеріїв належать: позитивний емоційний стан школяра в умовах адаптаційної ситуації; сприятливе ретроспективне порівняння з попереднім життєвим досвідом; позитивна суб'єктивна оцінка досягнутого рівня адаптації; успішність у навчальній діяльності; задоволення міжособистісними взаєминами в сім'ї та шкільному середовищі; оптимістичне ставлення до майбутнього, відсутність тривожності.

Зазначені показники дозволяють комплексно оцінити ступінь інтеграції школяра в нове соціальне середовище та виявити чинники, що сприяють або перешкоджають успішній адаптації.

1.3. Специфіка організації виховного процесу в міжнародних школах

У сучасних умовах питання інтеграції українських школярів і педагогів у європейський освітній простір є особливо актуальним. Вимушене переміщення великої кількості українських громадян унаслідок військових дій в Україні зумовлює потребу в розробленні нових підходів до організації навчального процесу за кордоном. Специфіка організації виховного процесу в міжнародних школах полягає в тому, що вони поєднують принципи загальної педагогіки з вимогами міжкультурного середовища, багатомовності та глобальних стандартів освіти.

Специфіка виховного процесу в міжнародних школах полягає у створенні розвивального багатокультурного середовища, де діти вчаться не лише знанням, а й глобальній культурі співіснування, партнерства та соціальної відповідальності.

Міжнародні школи є унікальними освітніми закладами, де навчаються діти з різних країн і культур. Це створює мультикультурний контекст, який є як перевагою, так і викликом. Перевага полягає в тому, що учні щодня

занурюються в різноманітне середовище, що сприяє розвитку відкритості, толерантності та міжкультурної комунікації. Виклик полягає в необхідності адаптувати навчальні програми та виховні підходи, щоб вони були релевантними для кожного учня, незалежно від його походження. Завдання школи - створити простір, де кожна дитина відчуває себе важливою і прийнятою.

Для ефективної роботи в мультикультурному середовищі міжнародні школи використовують принципи міжкультурної педагогіки. Цей підхід спрямований на:

- Розуміння та повагу до культурних відмінностей: Замість того, щоб ігнорувати культурні особливості, їх вивчають та обговорюють на уроках. Це допомагає дітям краще зрозуміти себе та інших.

- Подолання стереотипів: Педагоги свідомо працюють над руйнуванням негативних стереотипів, формуючи об'єктивне ставлення до інших культур.

- Діалог та взаємодія: Створюються умови для відкритого діалогу між представниками різних культур, що сприяє обміну знаннями та досвідом.

Інтеграція дітей з різних культур є ключовим завданням міжнародних шкіл. Вона виходить за межі простої присутності дітей у класі і включає:

- Соціальну інтеграцію: Організація спільних позакласних заходів, святкування національних свят різних країн, проведення "культурних днів", де учні можуть представити свою культуру. Це допомагає дітям знайти друзів та відчувати себе частиною спільноти.

- Академічну інтеграцію: Надання додаткової підтримки учням з мовним бар'єром (наприклад, курси мови). Педагоги також можуть адаптувати навчальні матеріали, щоб вони були зрозумілими для всіх.

□ Психологічну підтримку: Забезпечення доступу до шкільного психолога, який може допомогти дітям подолати стрес адаптації та психологічні травми.

Організація виховного процесу в міжнародній школі вимагає гнучкості, емпатії та глибокого розуміння того, що кожен учень приносить із собою унікальний життєвий досвід.

Ми погоджуємось з В. Примаковою, що «серед основних проблем інтеграції - мовний бар'єр, відмінності в навчальних програмах, психологічна адаптація та забезпечення якісної підтримки дітей-біженців [28, с. 58].

Як приклад, описаний Д. Вороніної-Пригодій досвід застосування методики «Педагогіка міжкультурного спілкування», яка «передбачає навчання та виховання учнів, орієнтуючись на розвиток їх здатності ефективно взаємодіяти в умовах культурної різноманітності. Вона включає в себе використання різноманітних педагогічних методів та підходів, що сприяють формуванню толерантності, розуміння та поваги до культурних відмінностей» [2].

«Завдання цієї методики - створити атмосферу, в якій учні можуть спільно працювати над розвитком своїх навичок, сприяти збереженню культурної ідентичності при одночасному формуванні відкритості до інших культур. Дана методика передбачає:

- проведення інтерактивних занять, де учні взаємодіють з представниками різних культур;
- використання рольових ігор, симуляційних вправ та проєктної діяльності для глибшого занурення в культуру інших народів;
- навчання активного слухання, критичного мислення і застосування етичних норм у міжкультурних комунікаціях» [2].

У результаті застосування методики «Педагогіка міжкультурного спілкування» у більшості учасників проєкту відбулись позитивні зміни в

кількох важливих аспектах. Наприклад, закладено основи сформованості кроскультурної компетентності, що «передбачало розвиток у учнів здатності адекватно оцінювати культурні відмінності». І як кінцевий результат «учасники набувають глибокого усвідомлення значення цих відмінностей і здатності застосовувати ці знання у міжкультурних взаємодіях. Вони розуміють важливість культурних контекстів для комунікації та можуть ефективно діяти в ситуаціях, що вимагають врахування різних культурних особливостей»[2].

Розвиток навичок спілкування організовувався з метою набуття учнями практичних навичок, необхідних для ефективної комунікації в різних культурних контекстах. «Це включає в себе активне слухання, здатність адаптувати свою поведінку до культурних кодів та норм, а також вміння створювати умови для взаєморозуміння, навіть за умов мовних або культурних бар'єрів»[2].

Така робота може бути організована і з вихованцями початкового рівня освіти. Як показав досвід роботи в міжнародній школі м.Вільнюс, діти з задоволенням долають труднощі у спілкуванні, долають мовні бар'єри, стають більш відкритими до спілкування.

Психологічна адаптація також є важливим викликом. Багато українських дітей пережили стрес, втрату домівки та розлуку з рідними. Вони потребують психологічної підтримки та дружнього середовища, що не завжди забезпечується у нових школах [27, с. 6-7]. Однак не менш важливим є емоційна рівновага. «Емоційна стабільність є наріжним каменем внутрішньої безпеки. Це передбачає в першу чергу здатність розпізнавати власні емоції та регулювати їх, протистояти стресу та відновлюватися після труднощів. Ця стабільність плехється завдяки позитивним емоційним переживанням, підтримуючим стосункам і механізмам подолання (копінгстратегіям)» [22].

«Найбільш ресурсним підходом з погляду позитивної адаптації особистості є розвиток таких компетенцій, як емпатія, повага, щирість, ініціативність, рішучість, відповідальність та оптимістичність. Вони дають змогу зберігати життєві цінності, орієнтацію на зміни у майбутньому, утримувати високу вмотивованість людини на збереження психологічного здоров'я в ситуації з підвищеним ризиком травматизації» [5].

У Литві українські діти, які переїхали через війну, стикаються з серйозними труднощами в адаптації до навчання в місцевих школах, повідомляє LRT. Багато з них переживають стрес, а батьки скаржаться, що вчителі не докладають достатньо зусиль для підтримки інтеграції дитини в нове середовище. Хоча частина учнів із задоволенням відвідує школу, для інших навчання перетворюється на щоденне випробування.

Тому створення освітнього розвивального середовища для тих, хто навчається, є важливою умовою їхньої соціалізації.

Розділ 2

Особливості створення розвивального виховного середовища в міжнародній школі для дітей з України

2.1. Принципи створення розвивального виховного середовища

Спираючись на висновки першого розділу про сутність виховного (розвивального) середовища, психологічні особливості адаптації тимчасово переміщених дітей та специфіку діяльності міжнародних шкіл, окреслимо принципи, на яких ґрунтується запропонована нами модель середовища підтримки в міжнародній школі м.Вільнюс. Ці принципи зібрані у взаємопов'язану систему й конкретизують вимоги до простору, взаємодії та змісту виховання (рис.2.1).

Рисунок 2.1. Принципи створення розвивального виховного середовища

Розглянемо їх зміст.

1) Принцип безпечності та передбачуваності. Для дітей з досвідом втрати домівки й розлуки критичною є постійність правил, ритуалів і дорослої підтримки. Безпечність розуміємо багатовимірно: фізична (організація простору, евакуаційні сценарії), психологічна (повага, недискримінація, емоційно доброзичлива атмосфера), соціальна (відсутність цькування, пом'якшення міжкультурної напруги), інформаційна (бережний контент, медіагігієна).

2) Принцип культурної ідентичності та двомовної підтримки. Адаптація не повинна означати асиміляцію. У середовищі мають бути представлені українська мова, символи, свята та культурні коди поряд із мовою/культурою країни перебування. Освітня комунікація вибудовується за моделлю «рідна мова як ресурс + мова середовища як місток».

3) Принцип індивідуалізації та персоналізації досвіду. Диференційовані траєкторії участі у виховних активностях, варіативні ролі у спільних справах, право вибору форм участі (індивідуально/у парі/в малих групах), дозованість публічних виступів для тривожних дітей.

4) Принцип активної взаємодії та партнерства. Суб'єкт-суб'єктна позиція дитини, педагогів і батьків; спільне створення «Правил класу», «Кодексу взаємоповаги», участь дітей у плануванні подій. Акцент на співпраці, а не змаганні.

5) Принцип діяльності і «малих успіхів». Перевага діяльнісних, проєктних, ігрових форм, що надають швидкий зворотний зв'язок і ситуації успіху. Системні «мікроритуали» визнання - щоденні/щотижневі кола вдячності, «теплі листи», стікери-признання.

6) Принцип емоційної грамотності та копінг-практик. Регулярні короткі практики саморегуляції (дихання «4-7-8», «земля-вітер-вода-вогонь», емоційний щоденник), відкриті розмови про емоції, психоедукаційні міні-уроки, зони «тиші» в класі.

7) Принцип міжкультурного діалогу. Календар «культурних днів», інтегровані мініпроекти про українську й литовську (та інші представлені) культури, антистереотипні задачі, рольові ігри «перспективо-заміщення».

8) Принцип інклюзивності та універсального дизайну навчання (UDL). Варіативні засоби залучення (візуальні підказки, піктограми, мова жестів для сигналів емоцій), різні способи вираження (малюнок, аудіо, коротке відео), гнучкі критерії участі.

9) Принцип рефлексивності та моніторингу. Щотижневі рефлексивні кола, картки самооцінювання емоційного стану, короткі опитники залученості, щомісячний мікромоніторинг безпеки/комфарту, корекція практик на підставі даних.

10) Принцип мережевої взаємодії та партнерства з громадою. Співпраця з українською діаспорою, НУО, шкільними психологами, волонтерами; екскурсії, зустрічі з професіоналами/митцями, майстер-класи.

Сформульовані принципи безпосередньо впливають із теоретичних засад, окреслених у першому розділі: керованість і технологічність середовища, гуманістична спрямованість, індивідуалізація, інклюзивність, безпечність і культуровідповідність.

2.2. Педагогічно-доцільні засоби організації виховного середовища в міжнародній школі м. Вільнюс для дітей з України

Розглянемо операціоналізацію принципів через конкретні форми, інструменти й матеріальне забезпечення, випробувані у пілотній роботі в міжнародній школі м. Вільнюс.

Реалізація моделі відповідного розвивального виховного середовища (рис.2.2) базувалася на поєднанні взаємно пов'язаних аспектів, які створюють її архітектуру.

Мета: безпечна адаптація, збереження української ідентичності, інтеграція в багатомовну спільноту, зростання навчальної залученості й добробуту

Цінності: гідність, безпечність, культурна чутливість, суб'єктність дитини, партнерство, інклюзія (UDL), доказовість і моніторинг

Принципи: Безпечність і передбачуваність, Повага до ідентичності, Індивідуалізація, Партнерство, Діяльнісність і «малі успіхи», Емоційна грамотність і копінг-практики, Міжкультурний діалог, Інклюзія та UDL, Рефлексивність і дані, Мережевість

Рисунок 2.2. Модель розвивального виховного середовища в міжнародній школі для дітей з України

Розглянемо шари архітектури моделі. Першим з них є фізичний та цифровий простір, який об'єднує всіх суб'єктів освітнього процесу (Дод.Б):

- зони: комунікаційна (коло), творча, тиха (сенсорні засоби), проєктна;
- двомовна навігація (українська та мова школи), піктограми емоцій/прохань;
- «куточок підтримки»: картки дихання, сенсорні об'єкти, протоколи пауз (Рис.2.3).

UA pavadinimas	LT pavadinimas	Aprašas UA	Aprašas LT
КОМУНІКАЦІЙНА ЗОНА (КОЛО)	COMMUNICATION CIRCLE	Тут ми вітаємось двома мовами, ділимося «погодою емоцій», обговорюємо план дня та правила доброзичливості.	Čia sveikinamės dviem kalbomis, dalijamės „emocijų oru“, aptariame dienos planą ir draugiškumo taisykles.
ТВОРЧА ЗОНА	KŪRYBINĖ ERDVĖ	Малювання, конструювання, створення коміксів і подкастів. Дозволені різні способи і вирази мислі.	Piešimas, konstravimas, komiksai ir tinklalaidės. Leidžiami įvairūs minčių raiškos būdai.
ТИХА ЗОНА (СЕНСОРНА)	RAMI IR SENSORINĖ ZONA	Місце для коротких пауз: навушники, плед, сенсорні предмети, картки дихання.	Vieta trumpoms pauzėms: ausinės, pledas, sensoriniai daiktai, kvėpavimo kortelės.
ПРОЄКТНА ЗОНА	PROJEKTŲ CENTRAS	Командні завдання, прототипи, дошка завдань і ролей. Працюємо разом і підтримуємо одне одного.	Komandinės užduotys, prototipai, užduočių lentas. Dirbame kartu ir palaikome vieni kitus.

UA kortelė	LT kortelė	Reikšmė UA	Reikšmė LT
РАДІСТЬ	DŽIAUGSMAS	Хочу поділитися успіхом/новиною	Noriu pasidalyti sėkme/naujiena
ТРИВОГА	NERIMAS	Потрібна пауза і підтримка	Reikia pauzės ir palaikymo
СУМ	LIŪDESYS	Хочу спокое і тихої розмови	Reikia ramybės ir tylaus pokalbio
ЗЛІСТЬ	PYKTIS	Потрібен час, щоб заспокоїтися	Reikia laiko nusiraminti
ПЕРЕВАНТАЖЕННЯ	PERKROVA	Прошу сенсорну перерву	Reikia sensorinės pertraukos
ПАУЗА	PAUZĖ	Зроблю хвилину тиші — повернусь	Padarysiu tylos minutę — sugrįšiu
ДОПОМОГА	PAGALBA	Поясніть ще раз або покажіть приклад	Paaiškinkite dar kartą arba parodykite pavyzdį
ШЕПІТ	ŠNABŽDESYS	Говоритиму тихо / хочу тихе місце	Kalbėsiu tyliai / noriu tylos zonos
НАВУШНИКИ	AUSINĖS	Потребую зменшити шум	Reikia sumažinti triukšmą
ВОДА	VANDUO	Піду попити і повернусь	Eisiu atsigerti ir sugrįšiu

Рисунок 2.3. Приклади карток для зон та позначення емоцій та прохань

В архітектурі моделі передбачаємо різні види взаємодії між всіма суб'єктами освітнього процесу (Дод.В). Це:

- щоденні ранкові кола (LT/EN+UA), «перевірка погоди емоцій».
 - Тихі хвилини 2-3×/день (усвідомлене дихання, мікроперерви).
 - Buddy-пари (навігатор, мовний помічник, друг на перерві).
 - Кооперативні ігри, рольові симуляції міжкультурного діалогу.
 - Ритуали визнання («теплі листи», стікери-подяки, «дошка успіхів»)
- (Рис.2.4).

РАНКОВЕ КОЛО / RYTO RATAS

Мова: UA + LT/EN. Тривалість: 15–20 хв. / Kalba: UA + LT/EN. Trukmė: 15–20 min.

UA	LT
Вітання двома мовами	Sveikinimasis dviem kalbomis
«Погода емоцій»	„Emocijų oras“
Копінг-мікропрактика (1 хв)	Trumpa savireguliacijos praktika (1 min)
План дня та ролі	Dienos planas ir vaidmenys
Теплий старт (руханка/гра/історія)	Šiltas startas (mankštelė/žaidimas/istorija)

ТИХІ ХВИЛИНКИ / TYLIOS MINUTĖLĖS (2–3х/день)

Тривалість: 60–90 сек. Місце: тиха/сенсорна зона. / Trukmė: 60–90 s. Vieta: rami/sensorinė zona.

UA вправа	LT pratimas
Дихання 4–7–8	Kvėpavimas 4–7–8
Квадратне дихання 4-4-4-4	Kvadratinis kvėpavimas 4-4-4-4
5 відчуттів (5-4-3-2-1)	5 pojūčių (5-4-3-2-1)
М'язова релаксація	Raumenų atpalaidavimas

Рисунок 2.4. Приклади карток для організації взаємодії між всіма суб'єктами освітнього процесу

Змістовий компонент моделі вибудовує для дітей «живий контекст» навчання: теми, події й завдання, у яких зберігається українська ідентичність, а водночас відкриваються мости до мови й культури школи. Робота йде у трьох потоках: подієвий (культурні дні й мініпроекти), мовно-наративний (двомовні лінгветики, сторітелінг, комікси) та цифровий (подкасти, відеолісти, інтерактивні карти). Кожен потік має чіткий цикл «підготовка - проведення - рефлексія - вітрина» (Дод.Д).

Подієвий потік починається з культурного дня, наприклад, «Мости дружби». За два тижні до події клас разом із вчителем обирає безпечну тему (музика, кухня, одяг, мистецтво, історії підтримки без травматичних деталей), розподіляє ролі (координатор, ведучий двома мовами, амбасадори, технічна підтримка, «steward» безпеки). Упродовж тижня діти готують мініекспонати й короткі репрезентації, а дорослі підтягують партнерів із громади. Сама подія триває 45-60 хв і має прозорий таймінг: привітання та правила доброзичливості, інтерактив «що люблю у своїй культурі», мікропрезентації або майстерки, спільна активність, коло вдячності.

Після події відбувається коротка рефлексія: що відчув, що спробував нового, кому хочу подякувати; записи лягають у «вітрину» класу (Рис.2.5).

КУЛЬТУРНИЙ ДЕНЬ «МОСТИ ДРУЖБИ» / KULTŪROS DIENA „DRAUGYSTĖS TILTAI“

UA блок	LT blokas	UA зміст	LT turinys
Мета	Tikslas	Визнати ідентичність, діалог культур, підтримка.	Tapatybė, kultūrų dialogas, palaikymas.
Ролі	Vaidmenys	Координатор; Ведучий UA+LT; Амбасадори; Техпідтримка; Безпека.	Koordinatorius; Vedėjas UA+LT; Ambasadoriai; Techninė pagalba; Saugos stebėtojas.
Таймінг	Laiko planas	5' правила • 10' інтерактив • 20–30' майстерки • 5–10' спільна активність • 5' рефлексія.	5' taisyklės • 10' interaktyvas • 20–30' dirbtuvės • 5–10' bendra veikla • 5' refleksija.
Теми	Temos	Музика, кухня, одяг, мистецтво; без травматичних деталей.	Muzika, virtuvė, drabužiai, menas; be trauminių detalių.
Матеріали	Medžiagos	Плакати, лінгветики, етикетки, аудіо/відео, згода на фото.	Plakatai, kortelės, etiketės, garso/vaizdo, sutikimas.
Рефлексія	Refleksija	Мініанкета і «вітрина» класу.	Mini anketa ir klasės „vitrina“.

Рисунок 2.5. Схема організації культурного дня

Мініпроекти «Мапа символів», «Смак дому», «Листи підтримки» вбудовуються між культурними днями (Рис.2.6). «Мапа символів» - це настінна карта/онлайн-дошка, де діти розміщують власні культурні маркери з короткими поясненнями двома мовами; «Смак дому» - дегустаційно-історичні замітки про страви з простими рецептами та етикетом «спробуй - подякуй - запитай»; «Листи підтримки» - доброзичливі відкритки людям/інституціям, що допомогли сім'ям (пошта школи, місцева бібліотека, волонтери).

«МАПА СИМВОЛІВ» / „SIMBOLIŲ ŽEMĖLAPIS“

UA	LT	UA інструкція	LT instrukcija
Завдання	Užduotis	Оберіть символ і поясніть його значення UA+LT.	Pasirinkite simbolį ir paaiškinkite reikšmę UA+LT.
Кроки	Žingsniai	Фото/малюнок → 3–4 речення → позначка на карті.	Nuotrauka/piešinys → 3–4 sakiniai → žymė žemėlapyje.
Критерії	Kriterijai	Зрозуміло, доброзичливо, без персональних даних.	Aiškiai, draugiškai, be asmens duomenų.
Ролі	Vaidmenys	Автор; редактор пари; куратор карти.	Autorius; poros redaktorius; žemėlapių kuratorius.
Результат	Rezultatas	Спільна карта з аудіокоментарями.	Bendras žemėlapis su garso komentarais.

«СМАК ДОМУ» / „NAMŲ SKONIS“

UA	LT	UA інструкція	LT instrukcija
Завдання	Užduotis	Опишіть страву: інгредієнти, історія, коли готуєте.	Aprašykite patiekalą: ingredientai, istorija, kada gaminate.
Етикет	Etiketas	«Спробуй — подякуй — запитай»; перевірка алергій.	„Paragauk — padėkok — paklausk“; alergijų patikra.
Кроки	Žingsniai	Фото → 5–7 речень UA+LT → виставка або відеоліст.	Nuotrauka → 5–7 sakiniai UA+LT → paroda arba vaizdo laiškas.
Безпека	Sauga	Без сирих продуктів; згода батьків/школи.	Be žalių produktų; tėvų/mokyklos sutikimas.
Результат	Rezultatas	Збірка карток-рецептів класу.	Klasės receptų kortelių rinkinys.

Рисунок 2.6. Приклади карток для міні-проектів

Мовно-нарративний потік забезпечує природну двомовність щодня. На видимих місцях класу - набори «лінгветик»: картки фраз для уроку, перерви, прохання паузи, зворотного зв'язку. Вони використовуються у вправах «Повтори - перефразуйте - застосуй» і стають опорою для сторітелінгу: короткі історії «коли мені допомогли», «як я впорався/лась із труднощами», «мій символ дому» записуються спершу в парах, далі оформлюються як комікси з піктограмами емоцій та підписами двома мовами. Учитель свідомо моделює мову підтримки й уникає оцінних суджень про походження чи акцент, підкреслюючи зміст і зусилля.

Цифровий потік надає дітям сучасні формати вираження. Подкаст-щоденники записуються раз на два тижні у форматі «мікроепізоду» (1-2 хв): «що нового я дізнався/лася», «за що вдячний/на цього тижня». Відеолисти батькам - короткі звернення з демонстрацією артефактів мініпроектів; вони публікуються в захищеному середовищі школи. Інтерактивні карти (Google My Maps/Padlet) стають «цифровою вітриною»: на них позначаються символи, маршрути, місця сили дітей, з короткими двомовними нотатками та аудіокоментарями. Тут діє чітка етика: дозвіл на публікацію, обмеження персональних даних, правило «фото/відео лише за згодою».

Оцінювання інтегроване, безбалове й UDL-орієнтоване. Для кожної активності використовуються рубрики участі (кооперація, зусилля, саморегуляція) із короткими поведінковими індикаторами; дитина може обрати спосіб вираження результату - усний міні-захист, комікс, аудіо чи відео. Після кожного циклу клас заповнює мініанкети про залученість та відчуття безпеки; учитель переглядає дані на короткій педраді та коригує наступні теми/ролі.

Організаційно все тримається на передбачуваному ритмі: щодня - лінгветики й мікронаративи; щотижня - прогрес у мініпроекті та відмітки у «вітрині»; щомісяця - культурний день. Так змістова складова не існує окремо від уроків, а пронизує шкільний тиждень, підтримує мову,

ідентичність і соціальні зв'язки, підсилюючи академічну мотивацію та добробут дітей.

Складова «Оцінювання участі (UDL)» забезпечує справедливу й гнучку перевірку поступу дітей, зосереджену не на «ідеальному продукті», а на доступних усім способах проявити розуміння й залученість. В основі - вибір форми виходу (малюнок, аудіокоментар, коротке відео, усна відповідь, мікропроект) і прозорі рубрики, що фіксують три ключові виміри: участь/залучення, співпрацю та саморегуляцію. Таким чином, оцінювання стає частиною повсякденної взаємодії та підтримує академічну мотивацію через відчуття контролю, видимі «малі успіхи» й безпечний простір для помилок.

Організаційно процес має три кроки. До діяльності вчитель коротко формулює ціль («сьогодні ми тренуємо...») і відкриває дітям 2-3 рівноцінні форми виходів; на стіні чи у цифровому класі закріплюється мініверсія рубрик, щоб критерії були «під рукою». Під час діяльності збираються результати діяльності: фото малюнків, 30-60-секундні аудіо/відео, нотатки спостереження та самооцінювання за простими шкалами. Після діяльності діти здійснюють коротку рефлексію: що вдалося, яка була стратегія, чим допомогла команда, яку копінг-практику застосовано; учитель дає конкретний, доброзичливий зворотний зв'язок, пов'язуючи його з рубриками і наступними кроками («наступного разу спробуй...», «доповни...», «перевір у парі...»).

Рубрики участі побудовані як короткі поведінкові дескриптори зі шкалою 0-2, де 0 - ще потребує підтримки, 1 - базовий рівень, 2 - стабільна демонстрація. Для виміру «участь/залучення» відстежується готовність почати й довести завдання, проби альтернативних шляхів, звернення по допомогу доречно й своєчасно.

Для «співпраці»: слухання партнера, розподіл ролей і ресурсів, коректний спосіб незгоди/перефразування, внесок у спільний продукт.

Для «саморегуляції»: використання домовлених мікропауз і дихальних практик, повернення до завдання після відволікань, керування емоціями без шкоди собі й іншим. Окремі індикатори легко «прочитуються» в різних форматах виходу: у малюнку - відповідність задуму й пояснювальний коментар; в аудіо/відео - ясність і структура, посилення на досвід команди; в усній відповіді - точність, приклади, здатність слухати запитання; у мікропроекті - внесок за роллю та доведення до мінімально працездатного результату.

Гнучкість UDL реалізується через *мультимодальність* (різні канали вираження), *множинні засоби залучення* (можна працювати наодинці, у парі або малій групі) та *множинні засоби репрезентації* (візуальні опори, лінгветики, піктограми емоцій, чек-листи кроків). Для дітей, які потребують додаткової підтримки, заздалегідь готуються «опори» (шаблони, зразки, таймер, розбиття на мікрокроки), а також узгоджується право на паузу та альтернативний термін здачі без штрафів. Щоб уникати упередженості, вчитель формулює фідбек у форматі «поведінка, вплив, наступний крок», не порівнює дітей між собою, а зіставляє їхній сьогоднішній результат із попереднім.

Дані збираються гуманно й економно: для кожної дитини - 1-2 артефакти на тиждень плюс коротка самооцінка за рубриками (позначка 0/1/2 і одне речення-пояснення), для класу - тижнева «термометрія» безпеки/прийняття та місячна мініанкета залученості. Раз на місяць команда переглядає агреговані дані й приймає рішення: що змінити в ритуалах, розсадці, ролях, темпі або типах виходів. Відкриттість процесу підтримує партнерство з батьками: зразки робіт і рубрики, без персональних даних, демонструються у «вітрині» класу, а індивідуальні домовленості про підтримку фіксуються конфіденційно.

У підсумку цей шар архітектури перетворює оцінювання на інструмент зростання: дитина має голос у виборі способу показати прогрес,

команда бачить критерії «на стіні», учитель спирається на доказові свідчення, а школа - на зрозумілі, етичні й придатні до щотижневого циклу дані. Це прямо підсилює добробут, автономію та академічну мотивацію дітей у міжнародному багатомовному середовищі.

Наступний компонент «Підтримка дорослих» об'єднує всі інші частини моделі, забезпечуючи дорослим (педагогам, батькам/опікунам і партнерам із громади) зрозумілі ролі, спільну мову та стабільні канали взаємодії. Мета полягає у тому, щоб кожен дорослий виніс «одну дію вже завтра», а діти щоденно відчували узгоджену підтримку вдома й у школі.

Перш за все, це навчання педагогів. Річний цикл складається з мікромодулів і практичних сесій на робочому місці. Базовий блок (2-3 зустрічі) вводить травма-інформований підхід, мову підтримки: як реагувати на тригери без стигми, як будувати «право на паузу», як давати доброзичливий і конкретний фідбек («поведінка - вплив - наступний крок»), як пропонувати мультимодальні виходи. Поглиблювальні сесії (раз на місяць), як короткі кейс-розбори: розміщення зон, ритуали дня, робота з піктограмами, налаштування «куточка підтримки», дизайн мініпроектів та оцінювання участі. Кожна сесія завершується «домашнім завданням на тиждень» і спільним чеклистом спостережень у класі.

Обов'язковими є канали зв'язку з батьками. Школа закріплює двомовні (українська + мова школи) канали:

- щотижневі новини класу (1 сторінка з фото артефактів і планом на наступний тиждень),
- «порада тижня» про підтримку вдома (1-2 практики: дихання 4-7-8, «5 відчуттів», мовні лінгветики для побутових ситуацій),
- календар подій (культурні дні, майстер-класи, екскурсії).

Для чутливих питань використовують індивідуальні повідомлення з чіткою етикою конфіденційності; для залучення - короткі відеолісти дітей (60-90 сек) у захищеному середовищі. Раз на місяць проводиться 30-

хвилинна «батьківська кавова зустріч»: мікроркшоп з однією практикою саморегуляції, демонстрація робіт і відкритий блок «питання-відповіді». Принцип комунікації: безоціночність, конкретика й орієнтація на наступні кроки («що ми робимо в класі й що корисно спробувати вдома»).

Партнерства з громадою починаються з того, що формується «живий каталог» локальних ресурсів: бібліотека, музей, молодіжний центр, волонтерські та культурні ініціативи. Раз на семестр школа планує 1-2 події: майстер-класи (комікси, подкастинг, ремесла), виїзні екскурсії (простори культури, науки, громадської служби) або «культурні дні» з амбасадорами громади.

Домовленості оформлюються простим шаблоном: мета для дітей, безпечні теми, ролі дорослих, дозвольні форми, збір зворотного зв'язку. Партнерства мають пролонгацію: після кожної події подається короткий план «як ми продовжуємо у класі» (мініпроект, спільна виставка, цифрова вітрина).

У процесі моделювання формувалися й очікувані результати. Окреслимо їх для кожної категорії учасників освітнього процесу:

- на рівні педагогів: підвищення використання травма-інформованих практик і UDL, узгоджена мова підтримки, стабільні ритуали.;
- на рівні сімей: регулярний двомовний контакт і зрозумілі способи допомоги дитині вдома;
- на рівні громади: «довгі» партнерства, що розширюють освітній простір і створюють мережу довіри;
- на рівні дітей: зростання відчуття безпеки, залученості й автономії, що прямо підсилює успішність і добробут.

Зазначені форми узгоджуються зі специфікою міжнародної школи, де багатомовність і міжкультурна взаємодія є нормою, а досвід війни у частини дітей потребує системної психосоціальної підтримки. Вони також

корелюють з вимогами безпечного середовища та рекомендаціями інклюзивного дизайну, представленими у першому розділі.

2.3. Перевірка ефективності використаних засобів організації розвивального виховного середовища

Мета експерименту, який тривав протягом 2024-2025 навчального року, полягала в емпіричній перевірці ефективності запропонованої моделі розвивального виховного середовища щодо:

- а) зниження тривожності та покращення емоційної саморегуляції;
- б) підвищення суб'єктивного відчуття безпеки та прийняття;
- в) зміцнення соціальної інтегрованості (дружні зв'язки, включеність у спільні активності);
- г) підтримки культурної ідентичності;
- г) зростання навчальної залученості.

Програмою охоплено було 38 учнів міжнародної школи м. Вільнюс, 2-4 класів (віком 7-10 років), громадян України, переміщених в умовах війни. У своїй роботі ми дотримувалися етичних норм: інформована згода батьків; анонімність кодів; добровільність; право на відмову без наслідків; захист чутливих даних; консультаційна підтримка шкільного психолога.

На початку реалізації програми (вересень 2024 р.) разом з шкільним психологом і соціальним робітником була організована діагностика таких особистісних показників дітей-переселенців (Табл. 2.1.):

1. шкільна тривожність / емоційна саморегуляція;
2. суб'єктивна безпека/прийняття нового культурного середовища;
3. навчальна залученість;
4. соціометрія;
5. культурна ідентичність/відкритість.

Так, протягом 2 тижнів відбувався збір даних трьома сесіями:

- Сесія А (25-30 хв): самозвіти дітей - «тривожність/саморегуляція» (8 пунктів), «безпека/прийняття» (5 пунктів), «ідентичність/відкритість» (4 п.).
- Сесія В (10-12 хв): оцінка вчителя - «навчальна залученість» (7 пунктів).
- Соціометрія (15-20 хв): 2 запитання про 3 бажані пари та 3 учасників для малої групи.

Таблиця 2.1

Шкали, індикатори та пороги вимірювання

Індикатор	К-сть пунктів	Джерело	Формула індексу	Поріг уваги
Тривожність/саморегуляція	8	Самозвіт+спостереження	Індекс = середнє (0-4) × 25	< 50
Безпека/прийняття	5	Самозвіт	Індекс = середнє × 25	< 60
Навчальна залученість	7	Оцінка вчителя	Індекс = середнє × 25	< 55
Соціометрія	-	Опитування		≤ 1 ном.
Ідентичність/відкритість	4	Самозвіт	Індекс = середнє × 25	< 60

Наведемо тексти опитувальників, результати яких інтерпретуються за 5-рівневою шкалою, де 0 -зовсім ні; 1-скоріше ні, ніж так; 2-нейтрально; 3 - скоріше так, ніж ні; 4 - повністю так).

1. Шкільна тривожність / емоційна саморегуляція (8 пунктів)

1. Після перерви мені легко заспокоїтися й почати працювати.
2. Якщо щось не вдається, я знаю, що робити, щоб заспокоїтися.
3. Я можу попросити про допомогу, коли мені складно.
4. Коли в класі шумно, мені важко зосередитися. *(зворотний пункт)*
5. Я пам'ятаю про «тиху хвилинку» і використовую її.
6. Коли відволікся/лася, я швидко повертаюся до завдання.
7. Я знаю 1-2 дихальні вправи, які мені допомагають.
8. Я можу пояснити дорослому, що зараз відчуваю.

2. Суб'єктивна безпека / прийняття нового середовища (5 пунктів)

1. Я почуваюся у школі в безпеці.

2. Я знаю, до кого звернутися по допомогу.
3. У класі до мене ставляться доброзичливо.
4. Мені комфортно чути поруч українську та мову школи.
5. Я розумію правила «права на паузу» і можу ними скористатися.

3. Навчальна залученість (7 пунктів, заповнює вчитель)

1. Починає роботу без додаткових нагадувань.
1. Доводить завдання до кінця (навіть спрощений варіант).
2. Просить допомогу доречно (вчасно, по суті).
3. Повертається до завдання після відволікань.
4. Бере участь у роботі в парі/групі.
5. Використовує надані «опори» (шаблон, зразок, таймер).
6. Демонструє зусилля та прогрес від заняття до заняття.

4. Культурна ідентичність / відкритість (4 пункти)

1. Я пишаюся своєю культурою/символами.
2. Я готовий/готова ділитися елементами своєї культури з класом.
3. Мені цікаво дізнаватися про культуру школи/країни перебування.
4. Мені комфортно двомовність у класі.

5. Соціометрія (2 запитання)

- «З ким із класу ти хотів/ла б попрацювати в парі? (до 3 імен)»
- «З ким тобі було б комфортно в малій групі? (до 3 імен)»

Отримані результати пройшли статистичну обробку і показали помірно підвищену тривожність з 34,2% під порогами безпеки, що є типовим для початку адаптації; залученість і ідентичність - середні з потенціалом зростання; соціометрія показує потребу в адресній підтримці для майже чверті дітей (Табл.2.2).

Таблиця 2.2

Індикатори і показники досліджуваних якостей у дітей-переселенців на констатувальному етапі

Індикатор	Середній індекс (0-100)	SD	Нижче порога, %	Поріг
1) Шкільна тривожність / саморегуляція	57.5	12.0	34.2%	50
2) Суб'єктивна безпека / прийняття	62.1	11.4	36.8%	60
3) Навчальна залученість (оцінка вчителя)	61.0	10.5	28.9%	55
4) Культурна ідентичність / відкритість	66.0	10.0	26.3%	60
5) Соціометрія: індекс включеності	56.0	17.0	-	-
5а) Соціометрія: низькі номінації (≤1)	-	-	23.7%	≤1 ном.

Протягом експерименту реалізовувалася інтегрована програма «Мости дружби» (п.2.2):

- щоденні «ранкові кола», «тихі хвилинки», ритуали визнання;
- тандем «Buddy»; кооперативні ігри; рольові симуляції міжкультурного діалогу;
- календар «Культурних днів» (2 події/місяць) та мініпроекти;
- двомовна візуальна підтримка та лінгветики; картки копінгу;
- щотижнева «термометрія відчуттів» і рефлексивні кола.

У травні 2025 року була організована повторна діагностика за тими ж шкалами. Отримані результати та відповідні статистичні обчислення дозволяють нам констатувати, що середній індекс саморегуляції підріс на 4 пункти, а частка «під порогом» зменшилася на 7 пунктів. Відповідно знизився рівень тривожності: діти частіше застосовують «тихі хвилинки», дихальні картки та повертаються до завдання після відволікань.

Показник безпеки піднявся на 4,3 пунктів, зменшилась частка ризикових учнів. У відповідях відкритого типу діти частіше згадували підтримку «Buddy», «ранкові кола», «куточок тиші». Типові теми: «Мене слухають», «Можна говорити українською», «Є час дихати, коли важко».

Це корелює з регулярними ритуалами (ранкові кола, «право на паузу»), двомовною навігацією та стабільними каналами комунікації з батьками.

Підвищився рівень навчальної залученості. Вчителі відзначали «більше рук у груповій роботі», «менше уникання завдань», «сміслова мотивація через проєкти». Так, маємо приріст на рівні 4,3 пунктів; разом з цим, показник дітей, у яких залученість «нижче порога» зменшилася на 7 пунктів. Діти частіше стартують роботу без нагадувань, доводять завдання до кінця, доречно просять допомогу. Це дозволяє нам підтвердити доцільність UDL-опор (шаблони, зразки, таймери, мультимодальні виходи).

Показник культурної ідентичності та відкритості збільшився на 4,6 пунктів і відмічаємо суттєве скорочення «нижче порога» (на 7 пунктів). Культурні дні («Мости дружби»), «Мапа символів», подкасти й комікси дали дітям безпечні способи розповісти про себе та зацікавитися культурою школи. Частка взаємних дружніх номінацій серед дітей-мігрантів зросла на 12%. У відкритих відповідях діти частіше описували «гордість за українські символи», готовність «пояснювати традиції» та водночас «цікавість до литовських звичаїв».

Покращився індекс включеності на 3,9 пунктів; частка учнів із 0-1 номінацією зменшилась на 7 пунктів Buddy-пари, кооперативні ігри й рольові симуляції знизили ризик ізоляції, зросла взаємність виборів.

Аналіз статистичних результатів засвідчує більш однорідний прогрес (це показують менші SD). Зменшення розкиду свідчить, що практика працює не лише для «сильних», а й для вразливіших дітей, тобто ефект шириться на весь клас.

Узагальнені результати наведено у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Порівняльна таблиця досліджуваних якостей до і після програми

Індикатор	N	Середній індекс ДО	Середній індекс ПІСЛЯ	Δ, п.п.	SD ДО	SD ПІСЛЯ	Нижче порога ДО	Нижче порога ПІСЛЯ	Δ, п.п.
1) Шкільна тривожність / саморегуляція	38	57.5	61.5	+4.0	12.0	11.2	34.2%	27.2%	-7.0

Індикатор	N	Середній індекс ДО	Середній індекс ПІСЛЯ	Δ, п.п.	SD ДО	SD ПІСЛЯ	Нижче порога ДО	Нижче порога ПІСЛЯ	Δ, п.п.
2) Суб'єктивна безпека / прийняття	38	62.1	66.4	+4.3	11.4	10.6	36.8%	29.8%	-7.0
3) Навчальна залученість (оцінка вчителя)	38	61.0	65.3	+4.3	10.5	9.6	28.9%	21.9%	-7.0
4) Культурна ідентичність / відкритість	38	66.0	70.6	+4.6	10.0	9.2	26.3%	19.3%	-7.0
5) Соціометрія: індекс включеності	38	56.0	59.9	+3.9	17.0	16.0	-	-	-
5а) Соціометрія: низькі номінації (≤ 1)	38	23.7%	16.7%	-7.0	-	-	-	-	-

Тематичний аналіз дитячих і батьківських інтерв'ю виявив п'ять домінант:

1. Передбачуваність і ритуали зменшують напругу («Коли знаю, що ранок починається однаково, мені легше»).
2. Тандем «Buddy» як «соціальний амортизатор» (навчання правил, переклад, «бути поруч» у перерви).
3. Копінг-мікропрактики знижують «афективні вибухи» і сором за сльози («Тепер знаю, що дихати - це теж відповідь»).
4. Визнання і малі успіхи перемикають фокус із «я новенький/ця» на «я можу/вмію».
5. Двомовність простору легітимізує українську ідентичність, знімає мовний сором, полегшує рух до мови середовища.

Учителі, які долучилися до програми, частіше застосовували варіативні способи участі (малюнок, усна відповідь, міні-відео), «теплий старт» уроку

й м'які перехідні фази (руханка → фокус-пауза → інструкція). Це пов'язано з кращою «стійкістю класу» у другій половині дня.

Одержані результати підтвердили висунуту гіпотезу. Суттєве зниження тривожності та приріст саморегуляції пояснюємо комбінацією факторів: регулярні «тихі хвилинки», прозорі ритуали, доступні копінг-інструменти, нормалізація емоційної виразності (дітям дозволено «мати почуття»). Зростання суб'єктивної безпеки та прийняття є, по суті, системним ефектом середовища: візуальна двомовність, партнерські практики «Buddy», проєкти співпраці зменшують досвід «інакшості».

Навчальна залученість підвищилася через «ситуації швидкого успіху», кооперативні ігри, проєкти, де є «сенс і публіка». Соціометричні та індексні показники засвідчили, що «тонке налаштування» груп за принципами різнорівневості і фіксація взаємних дружніх жестів виробляють «культуру включення». Показники культурної ідентичності/відкритості підтверджують тезу, що ідентичність і інтеграція не конкурують: підтримка «свого» зменшує оборонний спротив і полегшує діалог з «іншим».

Отримані ефекти резонують з теоретичними позиціями першого розділу: значення безпечності та гуманістичної спрямованості середовища, важливість індивідуалізації, діяльності, міжкультурного діалогу, а також технологічності і керованості практик (чіткий набір повторюваних форм взаємодії).

ВИСНОВКИ

Узагальнення теоретичних засад засвідчує, що виховне середовище виступає не просто фоном, а керованою умовою розвитку особистості молодшого школяра. Його якість визначається поєднанням безпеки й передбачуваності, гуманістичної спрямованості взаємодій, можливостей для активної участі та самовираження, а також наявністю зворотного зв'язку, який дозволяє адаптувати педагогічні впливи. Виховне середовище в такому розумінні - це інтегрована система просторових, організаційних і ціннісно-культурних рішень, де кожен елемент (зони діяльності, ритуали дня, мовні опори, способи оцінювання) має власну функцію і водночас підсилює інші.

Психолого-педагогічний аналіз адаптації тимчасово переміщених дітей підкреслює потребу у травма-інформованому підході, що мінімізує повторну травматизацію та створює «право на паузу», прозорі правила, передбачувані ритуали та багатоканальну підтримку емоційної саморегуляції. Для цієї групи дітей критично важливі доступні способи комунікації (в тому числі двомовні лінгвістичні опори), безпечні формати соціальної взаємодії (Buddy-пари, малі групи) і можливість демонструвати навчальні досягнення у різних формах (мультимодальні «виходи»), що узгоджується з принципами універсального дизайну навчання (UDL). Водночас дорослі (учителі, батьки, фахівці підтримки) мають спільну мову та розподілену відповідальність за добробут дитини.

Специфіка міжнародних шкіл посилює вимоги до середовища: багатомовність і культурна різноманітність одночасно є викликом і ресурсом. Тут виховний процес має забезпечувати не лише інтеграцію у шкільну спільноту, а й збереження та гідну презентацію власної культурної ідентичності, розвиток міжкультурної чутливості і діалогу. Практики двомовної навігації простором, інклюзивні правила комунікації,

міжкультурні мікропроекти й етична співпраця з родинами та місцевою громадою формують містки довіри й залученості.

Аналіз відповідних теоретичних джерел, узагальнення існуючого міжнародного досвіду дає нам підстави розглядати виховне середовище як об'єкт свідомого проектування: воно має бути безпечним, структурованим і водночас гнучким, здатним підтримати емоційну стабільність, академічну мотивацію, соціальну включеність і культурну відкритість дітей-переселенців. Саме така рамка обґрунтовує розроблення моделі та її подальшу емпіричну перевірку.

У своєму дослідженні ми обґрунтували та апробували модель розвивального виховного середовища для міжнародної школи з дітьми з України, тимчасово переміщеними внаслідок війни, що спирається на десять взаємопов'язаних принципів: безпечність, культурну ідентичність, індивідуалізацію, партнерство, діяльнісність, емоційну грамотність, міжкультурний діалог, інклюзивність (UDL), рефлексивний моніторинг і мережеву взаємодію.

Емпіричну базу становила вибірка з 38 учнів 2-4 класів (вік 7-10 років) Міжнародної школи м. Вільнюс; констатувальний зріз відбувся у вересні 2024 року, повторний - після завершення програмного циклу.

Методично діагностика спиралася на п'ять індикаторів: шкільну тривожність/емоційну саморегуляцію, суб'єктивну безпеку/прийняття нового культурного середовища, навчальну залученість, соціометричні показники (вхідні номінації, взаємність, індекс включеності), а також культурну ідентичність/відкритість. Всі шкали реалізовано у форматі 5-рівневої оцінки (0-4) з приведенням результатів до індексу 0-100 (індекс = середній бал $\times$ 25), окремі пункти мають інверсію для коректного підрахунку. Дотримано етичних принципів: інформована згода батьків/опікунів, добровільна участь дітей і «право на паузу», використання анонімних кодів, зберігання даних у захищеному середовищі.

В основу моделі покладено п'ять взаємопов'язаних шарів: простір, взаємодія, зміст, оцінювання участі (UDL) та підтримка дорослих. У просторі класу реалізовано зонування (комунікаційна зона «коло», творча, тиха сенсорна, проєктна), двомовну навігацію (українська + мова школи), піктограми емоцій і прохань, а також «куточок підтримки» з картками дихання, сенсорними об'єктами і протоколами мікропауз.

Шар взаємодії забезпечено через щоденні ранкові кола з «перевіркою емоційної погоди», тихі хвилинки (2-3 рази на день), систему Buddy-пар (навігатор, мовний помічник, «друг на перерві»), кооперативні ігри та рольові симуляції міжкультурного діалогу; дієвість взаємодії підсилювали ритуали визнання («теплі листи», стікери-подяки, «дошка успіхів»).

Змістова складова включала культурні дні («Мости дружби»), мініпроєкти («Мапа символів», «Смак дому», «Листи підтримки»), лінгветики (картки фраз для уроків/перерв), сторітелінг і комікси, а також цифрові активності - подкаст-щоденники, відеолісти батькам, інтерактивні карти.

Оцінювання участі будувалося за принципами UDL: множинні форми виходів (малюнок/аудіо/коротке відео/усна відповідь/мікропроєкт), прозорі «гнучкі рубрики» для участі, співпраці та саморегуляції, тижнева «термометрія» добробуту.

Підтримка дорослих забезпечувалася циклом мікронавчань для педагогів (травма-інформований підхід, мова підтримки, UDL), двомовними каналами для батьків (новини класу, «порада тижня»), а також партнерствами з громадою (майстер-класи, екскурсії) з чітким етичним протоколом.

Порівняльний аналіз показав узгоджене покращення на рівні приблизно 6-8% за основними індикаторами, що відповідає очікуваній динаміці адаптації дітей-переселенців у безпечнішому середовищі. Середній індекс шкільної тривожності/саморегуляції зріс з 57,5 до 61,5

пунктів, причому супровідні спостереження фіксували більш регулярне використання «тихих хвилинок» і дихальних карток та швидше повернення до завдання після відволікань. Для суб'єктивної безпеки/прийняття індекс підвищився з 62,1 до 66,4, що корелює з впорядкуванням ритуалів класу, зрозумілими правилами «права на паузу», двомовною знаковою системою та доступністю дорослого для звернень. Навчальна залученість (вчительські оцінки) зросла з 61,0 до 65,3: діти частіше починали роботу без додаткових нагадувань, доводили завдання (навіть у спрощеному форматі) й доречно запитували про допомогу; на практиці найбільш дієвими виявилися UDL-опори - чек-листи кроків, шаблони й таймери. Показник культурної ідентичності/відкритості піднявся з 66,0 до 70,6, а в портфоліо класу з'явилися завершені мініпроекти та художньо-цифрові артефакти (комікси, подкасти, «карта символів»), що демонструють безпечні способи самопрезентації та інтерес до культури школи. У соціометрії середній індекс включеності зріс із 56,0 до 59,9, а частка учнів з 0-1 номінацією зменшилася з 23,7% до 16,7%, що свідчить про результативність Buddy-пар, структурованих кооперативних ігор та ритуалів взаємного визнання.

Поряд зі зростанням середніх значень спостерігалось помірне зниження розсіювання (SD) у більшості шкал, що вказує на вирівнювання результатів та поширення позитивних змін не лише серед дітей із початково вищими показниками, а й у вразливіших підгрупах. Помітним є й зменшення частки учнів «нижче порогів» - приблизно на 7 п.п. у трьох ключових шкалах (безпека/прийняття, залученість, тривожність/саморегуляція), що має практичний сенс для планування подальшої адресної підтримки.

Отримані результати підтверджують гіпотезу про те, що системне поєднання просторів (зонування, «куточок підтримки», двомовна навігація), структурованої взаємодії (ранкові кола, тихі хвилинки, Buddy-пари, кооперативні ігри), змістових подій із міжкультурним фокусом («Мости

дружби», «Мапа символів», «Смак дому», «Листи підтримки», подкаст-щоденники, комікси, інтерактивні карти), гнучкого UDL-оцінювання участі та стабільної підтримки дорослих (мікронавчання педагогів, комунікація з батьками, співпраця з громадою) веде до узгоджених покращень емоційної саморегуляції, відчуття прийняття, навчальної залученості, соціальної включеності й культурної відкритості. Важливо, що модель показала керованість: на рівні щоденних практик учитель оперує видимими інструментами (пиктограми, лінгветики, чек-листи, рубрики участі), на рівні тижня - отримує компактні дані (термометри відчуттів, нотатки спостережень), а на рівні місяця - має підстави для прийняття рішень щодо корекції середовища (пересадка, перегруповування, оновлення ролей, зміна темпу або форм виходів).

Водночас результати вказують на резерви. По-перше, соціометричні показники поліпшилися менш виразно, ніж індивідуальні шкали добробуту і залученості; це спонукає посилити блок тривалих кооперативних завдань і наставництва у малих групах, а також запропонувати більше структурованих ролей для дітей з низьким соціометричним статусом. По-друге, попри позитивну динаміку, у кожній шкалі залишається помітна частка учнів «нижче порога», що потребує персоналізованих втручань: індивідуальні копінг-набори, адаптація завдань за принципами UDL, додаткові «місточки» для включення в міжкультурні події. По-третє, для підвищення доказовості варто у подальшому застосувати дизайн із контрольною групою, а також розширити набір об'єктивних індикаторів (відвідуваність, частота поведінкових інцидентів, автономні навчальні дії і т.ін.) та відстежувати довші хвилі впливу.

Узагальнюючи, робота досягла поставленої мети: теоретично обґрунтовано й практично апробовано багатопарову модель розвивального виховного середовища, сумісну з потребами дітей-переселенців у міжнародній школі. Модель забезпечує передбачувану і доброзичливу

організацію простору, ритмів взаємодії та змісту, відкриває дітям множинні, безпечні канали самовираження й участі, а педагогам і батькам - зрозумілу, даними керовану рамку підтримки. З огляду на технологічну й організаційну гнучкість підходу, його можна масштабувати у мультикультурних класах інших шкіл, адаптуючи мовні ресурси, теми культурних подій і партнерські зв'язки з локальними громадами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безпалько О.В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 208 с.
2. Вороніна-Пригодій Д. А. (2025). Освітня інтеграція засобами міжкультурної комунікації: міжнародний досвід підтримки українських дітей у Європі. Вісник Національної академії педагогічних наук України, 7(1), 1-6.
<https://doi.org/10.37472/v.naes.2025.7112>
3. Гонтаровська Н. Б. Освітнє середовище як фактор розвитку особистості дитини: [монографія]. Дніпропетровськ : Дніпро-VAL, 2010. - 623 с.
4. Гусак В.М., Костриця Н. С. Особливості організації та здійснення виховного процесу в закладах загальної середньої освіти в контексті Нової української школи. https://imso.zippo.net.ua/wp-content/uploads/2018/08/20180813_statja_24.pdf
5. Дудіцька С.П., Мосейчук Ю.Ю. Підтримка та соціально-психологічна адаптація дітей та підлітків в умовах війни, 2025. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15363272>
6. Завацька Людмила. Визначення актуального рівня успішності адаптації школярів із числа внутрішньо переміщених осіб. Вісник Національного університету "Чернігівський колегіум" імені Т. Г. Шевченка. 2023. Том 179. №23. С.42-48
7. Заверико Н. В., Тимофєєнко, К. І., & Яшина, О. М. (2023). Соціально-педагогічна адаптація внутрішньо переміщених та тимчасово переміщених українських дітей. Педагогічні науки: теорія та практика, (4), 111-117. <https://doi.org/10.26661/2786-5622-2023-4-16>

8. Загальні питання та проблеми освіти українських дітей за кордоном.
URL: <https://eo.gov.ua/zahalni-pytannia-ta-problemy-osvity-ukrain-skykh-ditey-za-kordonom/2022/04/04/>
9. Закон України «Про повну загальну середню освіту», 2020.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#n984>
10. Залізник А.М. Розвивальне освітнє середовище закладу дошкільної освіти. Актуальні проблеми дошкільної освіти: кол. монографія. / за заг. Ред. В. М. Кушнір. Умань, ВПЦ «Візаві», 2021. Розд. 3. С. 140 - 162.
11. Інноваційні педагогічні підходи адаптації переміщених українських дітей до нового освітнього середовища, 2025. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15127452>
12. Ковальчук В. А. Творче освітньо-виховне середовище навчального закладу - важлива умова розвитку та самовдосконалення особистості // Креативна педагогіка. - Житомир, 2017. - Вип.12. - 226 с. - С.57-62.
13. Коломоєць Анатолій та ін. Виховне гуманістичне середовище закладу освіти в сучасних умовах. DOI: <https://doi.org/10.33189/epsn.v1i21.212>
14. Матеріали для використання в роботі під час воєнних дій. модернізації змісту освіти. - за посиланням: <https://imzo.gov.ua/psychologichnyi-suprovid-ta-sotsialno-pedahohichnarobota/materialy-dlia-vykorystannia-v-roboti-pid-chas-voiennykh-diy/>
15. Мелянець Н.М. Особливості психолого-педагогічного супроводу процесу адаптації внутрішньо переміщених дітей шкільного віку.
<https://binpo.com.ua/wpcontent/uploads/2025/02/%D0%9C%D0%B5%D0%BB%D1%8F%D0%BD%D0%B5%D1%86%D1%8C.pdf>
16. Національна стратегія розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у Новій українській школі. URL: <https://nus.org.ua/news/dyvitsya-natsionalnu-strategiyu-rozbudovybezpechnogo-i-zdorovogo-osvitnogo-seredovyshha-u-nush/>

- 17.Новий освітній простір. Мотивуючий простір.
URLhttps://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/407/NOP_Motivuyuchiyprostir.pdf
- 18.Пометун О. Навчання українських дітей за кордоном: проблеми і рішення.Трансформація освіти в контексті процесів глобалізації: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., м. Дніпро, 17 квіт. 2024 р. Дніпро: Research Europe, 2024. стор. 82-85. URL: <https://surli.cc/lrkwkm> (дата звернення: 19.01.2025)
- 19.Приходченко К. І. Творче освітньо-виховне середовище: теоретичний і практичний концепти: монографія / К. І. Приходченко. - Донецьк : Вид-во «Ноулідж» (донецьке відділення), 2011. - 382 с.
- 20.Путінцев А. В., Пашенко Ю.Є. Адаптація внутрішньо переміщених осіб в регіонах України: сутність, поняття, підходи. Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики, 2018. № 9. С. 110-121. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efmapnp_2018_9_12.
- 21.Сухопара Ірина, Виховне середовище в початковій школі. https://www.researchgate.net/publication/341726058_Vihovne_seredovise_v_pocatkovij_skoli
22. Дудіцька С.П., Мосейчук Ю.Ю.Підтримка та соціально-психологічна адаптація дітей та підлітків в умовах війни DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15363272>
- 23.Трубавіна І. М. Проблеми внутрішньо переміщених осіб в Україні як основа соціально-педагогічної роботи з ними [Електронний ресурс]. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2015. Режим доступу до ресурсу: file:///D:/Users/Sony2/Downloads/pednauk_2015_8_53.pdf

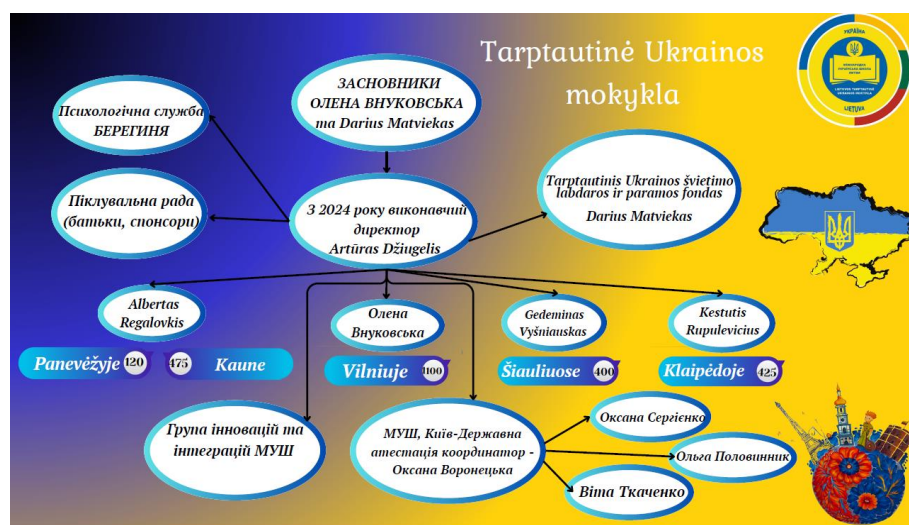
- 24.Тупиця Н.О. Соціальна адаптація дітей ВПО у колективі закладу освіти», 2023. <https://fspu.udpu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/12/Тупиця-Н.О..pdf>
- 25.Українська-діаспора-та-тимчасово-переміщені-особи-за-кордоном-після-повномасштабного-вторгнення. www.alda-europe.eu
- 26.Фокша С. Освітнє середовище Нової української школи (базова середня освіта) <https://znayshov.com/FR/16171/714-84-90.pdf>
- 27.Gorevan, D., Greer, M.A., Wagner, E. Lytvynenko, K., Adamenko,V., & Gorobets, O. (2024). I want a peace-ful sky: Education and children's wellbeing in wartime Ukraine. Save the Children. https://resourcecentre.savethechildren.net/pdf/ENG_Education-report_SCI_web-1.pdf/ , с. 6-7.
- 28.Prymakova V. (2023). Problems of adaptation of Ukrainian children - internally displaced persons to living and studying in Lithuania. Įžvalgos, 2(2023), 54-60. <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewById/1991018> с. 58

Додатки

Додаток А

Міжнародна українська школа Литви (МУШ) відкрила у Вільнюсі нове навчальне приміщення. “Ця подія - справжня освітянська перемога”, - зазначає директор Міжнародної української школи Литви Олена Внуковська. Посол України у Литві Петро Бешта висловив глибоку вдячність литовському уряду, муніципалітетам та всім небайдужим за їхню підтримку та сприяння у створенні безпечного й комфортного середовища для навчання українських дітей рідною мовою.

Додаток Б

ZONOS / ЗОНИ (durims/sienoms)

Інструкція: роздрукуйте А4/А5, ламінують, закріпіть у відповідних місцях.

Українською	Литовською	Українською	Литовською
КОМУНІКАЦІЙНА ЗОНА (КОЛО)	COMMUNICATION CIRCLE	Тут ми вітаємося двома мовами, ділимося «погодою емоцій», обговорюємо план дня та правила доброзичливості.	Čia sveikinamės dviem kalbomis, dalijamės „emocijų oru“, aptariame dienos planą ir draugiškumo taisykles.
ТВОРЧА ЗОНА	KŪRYBINĖ ERDVĖ	Малювання, конструювання, створення коміксів і подкастів. Дозволені різні бūdai išreikšti mintis.	Piešimas, konstravimas, komiksai ir tinklaidės. Leidžiami įvairūs minčių raiškos būdai.
ТИХА ЗОНА (СЕНСОРНА)	RAMI IR SENSORINĖ ZONA	Місце для коротких пауз: навушники, плед, сенсорні предмети, картки дихання.	Vieta trumpoms pauzėms: ausinės, pledas, sensoriniai daiktai, kvėpavimo kortelės.
ПРОЄКТНА ЗОНА	PROJEKTŲ CENTRAS	Командні завдання, прототипи, дошка завдань і ролей. Працюємо разом і підтримуємо одне одного.	Komandinės užduotys, prototipai, užduočių ir vaidmenų lenta. Dirbame kartu ir palaikome vieni kitus.

Dvikalbė navigacija / Двомовна навігація

Українською	Литовською	Українською	Литовською
ВХІД	ĮEJIMAS	Ласкаво просимо!	Sveiki atvykę!
ВИХІД	IŠEJIMAS	Безпечний шлях виходу	Saugus išėjimo kelias
КУТОЧОК ПІДТРИМКИ	PAGALBOS KAMPELIS	Тиха пауза • Дихання • Сенсорні об'єкти	Tyli pauzė • Kvėpavimas • Sensoriniai daiktai
МИЙМО РУКИ	PLAUKIME RANKAS	Гігієна - це турбота про всіх	Higiena - rūpestis visais
ГОВОРИМО ТИХО	KALBĖKIME TYLIAI	Шепіт допомагає зосередитись	Šnabždesys padeda susikaupti

Emocijų ir signalų kortelės / Піктограми емоцій і прохань

Naudojimas: mokinys gali parodyti kortelę vietoj žodžių; mokytojas patvirtina signalą ir pasiūlo veiksmą. / Використання: учень показує картку замість слів; учитель підтверджує сигнал і пропонує дію.

Українською	Литовською	Українською	Литовською
😊 РАДІСТЬ	DŽIAUGSMAS	Хочу поділитися успіхом/новиною	Noriu pasidalyti sėkme/naujiena
😟 ТРИВОГА	NERIMAS	Потрібна пауза і підтримка	Reikia pauzės ir palaikymo
🤫 СУМ	LIŪDESYS	Хочу спокою і тихої розмови	Reikia ramybės ir tylaus pokalbio
🕒 ЗЛІСТЬ	RYKTIS	Потрібен час, щоб заспокоїтись	Reikia laiko nusiraminti
🔄 ПЕРЕВАНТАЖЕННЯ	PERKROVA	Прошу сенсорну перерву	Reikia sensorinės pertraukos
👏 ПАУЗА	PAUZĖ	Зроблю хвилину тиші - повернусь	Padarysiu tylos minutę - sugrįšiu
❓ ДОПОМОГА	PAGALBA	Поясніть ще раз або покажіть приклад	Paaiškinkite dar kartą arba parodykite pavyzdį
🤫 ШЕПІТ	ŠNABŽDESYS	Говоритиму тихо / хочу тихе місце	Kalbėsiu tyliai / noriu tylos zonos
👂 НАВУШНИКИ	AUSINĖS	Потребую зменшити шум	Reikia sumažinti triukšmą
🚰 ВОДА	VANDUO	Піду попити і повернуся	Eisiu atsigerti ir sugrįšiu

„Pagalbos kampelis“ / «Куточок підтримки»

Квєравимо kortelės / Картки дихання (1хвилину)

Українською	Литовською	Українською	Литовською
ДИХАННЯ 4-7-8	KVĖPAVIMAS 4-7-8	Вдих 4 - затримка 7 - видих 8 (3 цикли)	Įkvėpti 4 - sulaikyti 7 - iškvėpti 8 (3 kartai)
КВАДРАТНЕ ДИХАННЯ 4-4-4-4	KVADRATINIS KVĖPAVIMAS 4-4-4-4	Вдих - пауза - видих - пауза по 4 сек	Įkvėpti - pauzė - iškvėpti - pauzė po 4 s
5 ВІДЧУТТІВ	5 POJŪČIŲ	5 бачу, 4 чую, 3 відчую, 2 нюхаю, 1 смакую	5 matau, 4 girdžiu, 3 jaučiu, 2 užuodžiu, 1 ragauju

Pauzių protokolai / Протоколи пауз

Українською	Литовською	Українською	Литовською
ПАУЗА «ТИША»	PAUZĖ „TYLA“	Сісти зручно; 3 цикли дихання; позначити стан; повернутися до завдання	Patogiai atsisėsti; 3 kvėpavimo ciklai; pažymėti būseną; grįžti prie užduoties
ПАУЗА «РУХ»	PAUZĖ „JUĖJIMAS“	Потягнутися; 20 кроків; 5 глибоких вдихів	Pasitempti; 20 žingsnių; 5 gilių įkvėpimų
ПАУЗА «ВОДА»	PAUZĖ „VANDUO“	Випити води невеликими ковтками; повернутися тихо	Atsigerti mažais gurkšniais; tyliai sugrįžti

Sensoriniai daiktai - taisyklės / Сенсорні об'єкти - правила

Українською: Бери по одному предмету й повертай на місце.

Литовською: Imk po vieną daiktą ir grąžink į vietą.

Українською: Використовуй тихо і безпечно, не заважай іншим.

Литовською: Naudok tyliai ir saugiai, netrukdyk kitiems.

Українською: Якщо не допомагає - звернися до вчителя.

Литовською: Jei nepadeda - kreipkis į mokytoją.

Skaitmeninė erdvė: baneriai LMS/čatuose / Цифровий простір: банери

Українською	Литовською	Українською	Литовською
КОДЕКС ДОБРОЗИЧЛИВОСТІ	MALONAUS BENDRAVIMO KODEKSAS	Пишемо ввічливо двома мовами; поважаємо час відповіді; не поширюємо особисті дані.	Mandagiai rašome dviem kalbomis; gerbiame atsakymo laiką; neplatiname asmens duomenų.
СИГНАЛ «ПОТРІБНА ДОПОМОГА»	SIGNALAS „REIKIA PAGALBOS“	Пишемо слово «Допомога» або ставимо пiktogramу; учитель відповість у межах уроку.	Parašykite „Pagalba“ arba pridėkite piktogramą; mokytojas atsakys pamokos metu.
МІКРОПРАКТИКА ДНЯ	DIENOS MIKRO PRAKTIKA	Щодня коротка вправа у вкладці «Ресурси»: 1 хв - дихання або «5 відчуттів».	Kasdien trumpa praktika skiltyje „Ištekliai“: 1 min - kvėpavimas arba „5 pojūčiai“.

Додаток В**РАНКОВЕ КОЛО**

Мова: Українська + Литовська. *Тривалість:* 15-20 хв.

Українською	Литовською
Вітання двома мовами	Sveikinimasis dviem kalbomis
«Погода емоцій»	„Emocijų oras“
Копінг-мікропрактика (1 хв)	Trumpa savireguliacijos praktika (1 min)
План дня та ролі	Dienos planas ir vaidmenys
Теплий старт (руханка/гра/історія)	Šiltas startas (mankštelė/žaidimas/istorija)

Мета: зниження тривожності, узгодження очікувань, голос кожної дитини.

ТИХІ ХВИЛИНКИ (2-3х/день)

Тривалість: 60-90 сек. *Місце:* тиха/сенсорна зона.

Українською вправа	Литовською pratimas
Дихання 4-7-8	Kvėpavimas 4-7-8
Квадратне дихання 4-4-4-4	Kvadratinis kvėpavimas 4-4-4-4
5 відчуттів (5-4-3-2-1)	5 pojūčių (5-4-3-2-1)
М'язова релаксація	Raumenų atpalaidavimas

Підказка : показати піктограму, рахувати 60-90 сек, подякувати та перейти до завдання.

BUDDY-ПАРИ / BUDDY POROS

Ролі та завдання

Українською роль	Литовською vaidmuo	Українською завдання	Литовською užduotys
Навігатор	Navigatorium	Пояснює розклад, маршрут, правила.	Paaiškina tvarkaraštį, kelią, taisykles.
Мовний помічник	Kalbos pagalbininkas	Підказує фрази, допомагає на уроці.	Siūlo frazes, padeda pamokoje.
Друг на перерві	Draugas pertraukos metu	Запрошує до гри, підтримує включення.	Pakviečia žaisti, padeda įsitraukti.

Алгоритм старту: пари на 2 тижні; 1-2 хв щоденний чек-ін.

КОПЕРАЦІЯ ТА РОЛЬОВІ СЦЕНИ

Формуємо навички співпраці та діалогу культур

Українською назва	Литовською pavad.	Українською опис	Литовською aprašas
„Міст дружби“	„Draugystės tiltas“	Будуємо міст із обмежених матеріалів.	Statome tiltą iš ribotų medžiagų.
„Інтерв'ю-мікс“	„Interviu mikšas“	Обмінюємося короткими інтерв'ю за картками.	Trumpi interviu pagal korteles.
Сцена «Непорозуміння - що робимо?»	Scena „Nesusipratimas - ką darome?“	Слухаємо, перефразуємо, вибачаємось.	Klausomės, perfrazuojame, atsiprašome.

РИТУАЛИ ВИЗНАННЯ

Культура вдячності та «малих успіхів».

Українською	Литовською	Українською опис	Литовською aprašas
Теплі листи	Šilti laišškai	Листівка з конкретною подякою/підтримкою.	Raštelis su konkrečia padėka/palaikymu.
Стікери-подяки	Padėkos lipdukai	Наліпка за спробу або зусилля.	Lipdukas už bandymą ar pastangas.
Дошка успіхів	Sėkmių lenta	Щотижневі мікроперемоги класу.	Klasės savaitės mikrolaimėjimai.

Додаток Д

КАРТКИ ДЛЯ ЗМІСТОВИХ АКТИВНОСТЕЙ

Культурні дні, мініпроекти, лінгветики, сторітелінг

КУЛЬТУРНИЙ ДЕНЬ «МОСТИ ДРУЖБИ»

Українською блок	Литовською blokas	Українською зміст	Литовською turinys
Мета	Tikslas	Визнати ідентичність, діалог культур, підтримка.	Tapatybė, kultūrų dialogas, palaikymas.
Ролі	Vaidmenys	Координатор; Ведучий UA+LT; Амбасадори; Техпідтримка; Безпека.	Koordinatorius; Vedėjas UA+LT; Ambasadoriai; Techninė pagalba; Saugos stebėtojas.
Таймінг	Laiko planas	5' правила • 10' інтерактив • 20-30' майстерки • 5-10' спільна активність • 5' рефлексія.	5' taisyklės • 10' interaktyvas • 20-30' dirbtuvės • 5-10' bendra veikla • 5' refleksija.
Теми	Temos	Музика, кухня, одяг, мистецтво; без травматичних деталей.	Muzika, virtuvė, drabužiai, menas; be trauminių detalių.
Матеріали	Medžiagos	Плакати, лінгветики, етикетки, аудіо/відео, згода на фото.	Plakatai, kortelės, etiketės, garso/vaizdo, sutikimas.
Рефлексія	Refleksija	Мініанкета і «вітрина» класу.	Mini anketa ir klasės „vitrina“.

«МАПА СИМВОЛІВ»

Українською	Литовською	Українською інструкція	LT instrukcija
Завдання	Užduotis	Оберіть символ і поясніть його значення UA+LT.	Pasirinkite simbolį ir paaiškinkite reikšmę UA+LT.
Кроки	Žingsniai	Фото/малюнок → 3-4 речення → позначка на карті.	Nuotrauka/piešinys → 3-4 sakiniai → žymė žemėlapyje.
Критерії	Kriterijai	Зрозуміло, доброзичливо, без персональних даних.	Aiškiai, draugiškai, be asmens duomenų.
Ролі	Vaidmenys	Автор; редактор пари; куратор карти.	Autorius; poros redaktorius; žemėlapių kuratorius.
Результат	Rezultatas	Спільна карта з аудіокоментарями.	Bendras žemėlapis su garso komentarais.

«СМАК ДОМУ»

Українською	Литовською	Українською інструкція	LT instrukcija
Завдання	Užduotis	Опишіть страву: інгредієнти, історія, коли готуєте.	Aprašykite patiekalą: ingredientai, istorija, kada gaminate.
Етикет	Etiketas	«Спробуй - подякуй - запитай»; перевірка алергій.	„Paragauk - padėkok - paklausk“; alergijų patikra.
Кроки	Žingsniai	Фото → 5-7 речень UA+LT → виставка або відеоліст.	Nuotrauka → 5-7 sakiniai UA+LT → paroda arba vaizdo laiškas.
Безпека	Sauga	Без сирих продуктів; згода батьків/школи.	Be žalių produktų; tėvų/mokyklos sutikimas.
Результат	Rezultatas	Збірка карток-рецептів класу.	Klasės receptų kortelių rinkinys.

«ЛИСТИ ПІДТРИМКИ»

Українською	LT	Українською інструкція	LT instrukcija
Адресати	Adresatai	Бібліотека, волонтери, школа тощо.	Biblioteka, savanoriai, mokykla ir kt.
Структура	Struktūra	Вітання - подяка - чого навчився/лася - побажання - підпис.	Sveikinimas - padėka - ko išmokau - linkėjimas - parašas.
Мова	Kalba	Доброзичливо, без приватних даних, UA+LT.	Draugiškai, be privačių duomenų, UA+LT.
Формат	Formatas	Листівка або відео до 60 сек.	Atvirukas arba iki 60 s vaizdo laiškas.
Результат	Rezultatas	Виставка листів, зв'язок з громадою.	Laiškų paroda, ryšys su bendruomene.

ЛІНГВЕТИКИ

Ситуація/Situacija	Українською	LT
Привітання/Pasveikinimas	Доброго дня!	Labą diena!
Прохання/Prašymas	Будь ласка, допоможіть мені з...	Prašau padėti su...
Пауза/Pauzė	Мені потрібна хвилина тиші.	Man reikia minutės tylos.
Пояснення/Paaiškinimas	Чи можна ще один приклад?	Ar galima dar vieną pavyzdį?
Погодження/Sutikimas	Я згоден/згодна.	Sutinku.
Незгода/Nesutikimas	Я думаю інакше, можна поясню?	Manau kitaip, ar galiu paaiškinti?
Емоції/Emocijos	Я зараз хвилююся/радію.	Dabar nerimauju/džiaugiuosi.

СТОРИТЕЛІНГ/КОМІКСИ

Українською	Литовською	Українською інструкція	LT instrukcija
Тема	Tema	«Коли мені допомогли», «Мій символ дому», «Я впорався/лася».	„Kai man padėjo“, „Mano namų simbolis“, „Aš susitvarkiau“.
Кроки	Žingsniai	Ідея → 4 кадри → підписи UA+LT → показ у парі → вітрина.	Idėja → 4 kadrai → parašai UA+LT → porinis parodymas → vitrina.
Опори	Atramos	Піктограми емоцій, лінгветики, шаблони кадрів.	Emocijų piktogramos, frazės, kadų šablonai.
Оцінювання	Vertinimas	Рубрики участі (кооперація, зусилля, саморегуляція).	Dalyvavimo rubrikos (bendrad., pastangos, savireguliacija).
Результат	Rezultatas	Комікс або аудіоісторія до 60 сек.	Komiksas arba iki 60 s audio istorija.

ПОДКАСТ-ЩОДЕННИК

Українською	Литовською	Українською інструкція	LT instrukcija
Формат	Formatas	1-2 хв, 1 епізод на 2 тижні.	1-2 min, 1 epizodas kas 2 savaites.
Скрипт	Skriptas	Привіт - що дізнався - вдячність - план.	Sveiki - ką sužinojau - dėkingumas -planas.
Техніка	Technika	Тиха зона, перевірити звук, захищена папка.	Rami zona, patikrinti garsą, saugus aplankas.
Згода	Sutikimas	Публікація лише з дозволом; без персональних даних.	Publika tik su leidimu; be asmens duomenų.
Результат	Rezultatas	Плейлист мікроісторій класу.	Klasės mikro istorijų grojaraštis.

ВІДЕОЛИСТИ БАТЬКАМ

Українською	Литовською	Українською інструкція	LT instrukcija
Формат	Formatas	60-90 сек, вертикально/горизонтально.	60-90 s, vertikalčiai/horizontaliai.
Структура	Struktūra	Привіт - що робили - що вдалося - що далі - дякую.	Sveiki - ką veikėme - kas pavyko - kas toliau - ačiū.
Етика	Etika	Внутрішній показ, дозвіл на зйомку.	Vidinis rodymas, filnavimo sutikimas.
Техніка	Technika	Стабільний кадр, добрий звук, світло.	Stabilus kadras, geras garsas, apšvietimas.
Результат	Rezultatas	Діалог «школа-родина».	Dialogas „mokykla- šeima“.

ІНТЕРАКТИВНІ КАРТИ / INTERAKTYVŪS ŽEMĖLAPIAI

Українською	Литовською	Українською інструкція	LT instrukcija
Платформи	Platformos	Google My Maps / Padlet / Thinglink.	Google My Maps / Padlet / Thinglink.
Кроки	Žingsniai	Позначка → назва → 2-3 речення UA+LT → фото/аудіо.	Žyma → pavadinimas → 2-3 sakiniai UA+LT → nuotrauka/garso įrašas.
Етика	Etika	Без адрес і приватних даних.	Be adresų ir privačių duomenų.
Ролі	Vaidmenys	Автор; редактор; модератор (учитель).	Autorius; redaktorius; moderatorius (mokytojas).
Результат	Rezultatas	«Карта сили» класу.	Klasės „stiprybės žemėlapis“.